

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУМУ
ДЕПАРТМАН ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

МАСТЕР РАД

**ФИНАНСИРАЊЕ НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ И
БЕЗБЕДНОСТИ – УПОРЕДНА АНАЛИЗА СРБИЈА И ЗЕМЉЕ
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

Ментор:

Проф. др Лидија Барјактаровић

Студент:

Игор Лукић 411188/2015

Београд, 2016. године

Аутор: Игор Лукић

Ментор: Проф. др Лидија Барјактаровић

Чланови комисије:

1. Проф. др Горанка Кнежевић
2. Проф. др Лидија Барјактаровић

Датум одбране: _____

ИЗЈАВА

Под пуном материјалном и моралном одговорношћу изјављујем да је приложен мастер рад резултат сопственог научног истраживања и да је коришћена литература на адекватан начин цитирана, без преузимања идеја, резултата и текста других аутора на начин којим се прикрива оригиналност извора. У потпуности преузимам одговорност за спроведено истраживање, анализу, интерпретацију података и закључке.

Својеручни потпис:

У Београду, дана _____ године

S T A T E M E N T

With due material and moral responsibility, hereby I declare that the master paper is the result of personal scientific research and that the references used are cited adequately without use of ideas, results and texts of other authors in the way that hides the source's originality. I take the full responsibility for conducted research, analysis, data interpretation and conclusions.

Signature:

Belgrade, _____

Сажетак:

Процес глобализације захвата скоро све аспекте међународних односа, а постојећи системи одбране и безбедности треба да одговоре на неизвесност, изненађења и непредвидиве ситуације. Крај хладног рата довео је до смањења оружаних снага и њиховог реструктурирања, као и до преласка квантитета у квалитет. Неопходан је реформски процес и знатна финансијска средства која држава треба да обезбеди. Без обзира на препоруке, да државе за одбрану издвајају средства у износу од 2% бруто домаћег производа, економска криза, безбедносни ризици, претње и изазови јесу разлози што се у многим земљама бележи опадање издатака за одбрану и безбедност. Овакав тренд је видљив и у земљама чланицама ЕУ и НАТО.

За националну одбрану и безбедност развијене земље издвајају више од земаља које су у процесу транзиције. Држава Србија је до 2012. године издвајала из буџета за одбрану 2,2% БДП-а, а тек 2013. године почиње пораст ових расхода до нивоа од 2,4% БДП-а, што је више од просека Европске уније и већине њених чланица.

Кључне речи:

одбрана, безбедност, трошкови, буџет

СПИСАК ТАБЕЛА, СЛИКА И ГРАФИКОНА

Табела 1.	Класификација јавних расхода по методологији ММФ-а.....	7
Табела 2.	Структура јавних расхода ЕУ-28 по функционалној класификацији, у % БДП-а и у % укупних јавних расхода, у периоду 2006-2014. године.....	21
Табела 3.	Укупни расходи за одбрану развијених земаља ЕУ, у % БДП-а, у % укупних јавних расхода и по глави становника, у периоду 2005-2014. године.....	31
Табела 4.	Укупни расходи за одбрану развијених земаља по категоријама, у % укупних расхода за одбрану, у периоду 2010-2014. године, просечно.....	32
Табела 5.	Укупни расходи за одбрану земаља у транзицији, у % БДП-а, у % укупних јавних расхода и по глави становника, у периоду 2005-2014. године.....	33
Табела 6.	Укупни расходи за одбрану земаља у транзицији, у % укупних расхода за одбрану, у периоду 2010-2014. године, просечно.....	34
Табела 7.	Расходи одбране за период од 2004. до 2008. године, у милионима долара.....	43
Табела 8.	Структура расхода за одбрану за период 2004. до 2008. године, у милионима долара.....	44
Табела 9.	Расходи одбране за период од 2010. до 2013. године и њихова структура.....	45
Табела 10.	Буџет Министарства одбране Републике Србије у периоду 2013-2015. године, у динарима.....	52
Табела 11.	Мисије и задаци војске.....	57
Слика 1.	Сектор за политику одбране.....	37
Слика 2.	Сектор за буџет и финансије.....	41

Графикон 1. Структура консолидованих јавних расхода Републике Србије у 2016. години.....	13
Графикон 2. Структура консолидованих јавних прихода Републике Србије у 2016. години.....	15
Графикон 3. Структура јавних расхода ЕУ-28 по функционалној класификацији, кумулативно у % БДП-а, у периоду 2006-2014. године.....	22
Графикон 4. Расподела војних трошкова, у 2012. години.....	28
Графикон 5. Првих пет земаља по висини војних трошкова, у 2015. години.....	29
Графикон 6. Процентуално учешће издатака за одбрану у БДП-у, у периоду 2001-2013. године.....	44
Графикон 7. Приходи буџета одбране Србије.....	51
Графикон 8. Однос количине новца и величине војске.....	54
Графикон 9. Број војника у односу на број становника и трошкови одбране по становнику у 2011. години.....	55

Садржај

УВОД.....	1
1. Предмет истраживања.....	1
2. Циљ истраживања.....	2
3. Истраживачке хипотезе.....	2
4. Примена научних метода.....	2
5. Структура мастер рада.....	3
I ТЕОРИЈСКИ АСПЕКТИ ЈАВНИХ РАСХОДА.....	5
1. Основе јавних расхода.....	6
2. Међусобна условљеност јавних прихода и јавних расхода и њихова структура.....	13
3. Анализа јавних расхода.....	16
4. Програми јавних расхода.....	19
II ФИНАСИРАЊЕ ЈАВНИХ РАСХОДА ЗА ОДБРАНУ И БЕЗБЕДНОСТ.....	23
1. Карактеристике и значај јавних расхода у области одбране и безбедности у процесу глобализације.....	24
2. Карактеристике финансирања одбране у развијеним земљама.....	26
3. Расходи за одбрану и безбедност у земљама централне и источне Европе.....	32
III ФИНАНСИРАЊЕ ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ У СРБИЈИ.....	35
1. Политика одбране и безбедности Републике Србије.....	36
2. Расходи за одбрану и безбедност у Србији.....	39
3. Реформа система одбране и безбедности републике Србије.....	55
ЗАКЉУЧАК.....	62
ЛИТЕРАТУРА.....	66
БИОГРАФИЈА.....	70

УВОД

Извршавање бројних задатака и функција државе налаже постојање одговарајућих материјалних средстава. Да би савремена држава могла да приступи подмиривању јавних расхода, потребно је да располаже одговарајућим јавним приходима. Чињеница је да се значајан део створеног друштвеног производа земље користи за подмиривање јавних расхода, односно, служи остваривању искључиво општег интереса.

Јавни – државни расходи, показују повећање свог учешћа у друштвеном производу, и у јединицама трошкова по становнику, углавном у целини, али и у појединим својим деловима. То се посебно односи на издатке за војне, социјалне и здравствене програме, а крај прошлог и почетак овог века карактеришу високи јавни расходи за еколошке програме.

Процес глобализације захвата скоро све аспекте међународних односа, а постојећи системи одбране и безбедности треба да одговоре на неизвесност, изненађења и непредвидиве ситуације. Крај хладног рата довео је до смањења оружаних снага и њиховог реструктуирања, као и до преласка квантитета у квалитет. Неопходан је реформски процес и знатна финансијска средства која држава треба да обезбеди.

1. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања овог мастер рада јесте сагледавање теоријских и практичних аспеката финансирања одбране и безбедности. Истраживање се односи на финансирање одбране и безбедности у Србији, уз компаративну анализу и приказ финансирања одбране и безбедности у развијеним земљама Европске уније, али и у земљама централне и источне Европе и земљама региона. Посебна пажња биће посвећена начинима за превазилажење постојећих проблема при финансирању одбране и безбедности, како би се утврдиле смернице и перспективе за будући период.

2. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Анализа финансирања одбране и безбедности у развијеним земљама ЕУ, у Србији и у земљама окружења, има за циљ да покаже проблеме са којима се земље срећу при планирању и реализацији финансирања националне одбране и безбедности, имајући у виду колика је важност планирања и опредељивања средстава за ове намене и какви су најновији трендови.

3. ИСТРАЖИВАЧКЕ ХИПОТЕЗЕ

Основна хипотеза од које се полази у истраживању је:

X-0: Ниво укупних јавних расхода, па тако и расхода за одбрану и безбедност, зависи од висине и структуре јавних прихода, као и од достигнутог нивоа привредног развоја земље.

Помоћне хипотезе су следеће:

X-1: У свету се бележи стално повећање јавних расхода, што је последица социјалног прогреса и повећања националног дохотка, а један од узрока пораста јавних расхода јесу војно-политички узроци, који се односе на пораст издатака за наоружање и усавршавање војне технике.

X-2: Развијене земље света издвајају значајнија средства за финансирање одбране и безбедности у односу на земље у транзицији, код којих је и структура средстава намењених за одбрану неповољна.

4. ПРИМЕНА НАУЧНИХ МЕТОДА

У циљу остваривања објективног истраживања, утврђивања узрочно-последичних односа појава које се истражују и тестирања полазних хипотеза, у мастер раду ће се примењивати следеће методе:

- интердисциплинарни приступ,
- историјски метод,
- индуктивна метода (од појединачног ка општем),
- дедуктивна метода (од општег ка појединачном истраживању),
- метод анализе (рашчлањавање целине на саставне делове),
- метод синтезе (повезивање делова система у целину),
- статистичке методе,
- метод дескрипције и
- компаративна метода.

За тематику овог рада значајни су подаци које објављују бројне националне и међународне институције (централне банке, Светска банка, ММФ, ЕУ, НАТО, национална министарства економије, финансија и одбране), а уз коришћење домаће и стране литературе, велики број података је достапан и преко Интернета.

Упоредна анализа финансирања националне одбране и безбедности обухвата последњи десетогодишњи период, од 2005-2014. године, а трошкови су приказани за нашу земљу и земље Европске уније, и то, како развијене земље западне Европе (Белгија, Данска, Француска, Немачка, Велика Британија, Италија, Холандија), тако и земље нашег најближег окружења (Бугарска, Чешка, Мађарска, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Хрватска).

5. СТРУКТУРА МАСТЕР РАДА

Мастер рад под називом **Финансирање националне одбране и безбедности – упоредна анализа Србија и земље Европске уније** се састоји из увода, три поглавља, закључка и списка коришћене литературе. Три главна поглавља су структурирана на следећи начин:

У првом делу рада под називом *Теоријски аспекти јавних расхода*, биће описан појам и класификација јавних расхода, њихова инфлаторна и дефлаторна дејства, као и узроци пораста јавних расхода. Такође, биће анализирана структура јавних прихода и јавних расхода и њихава међусобна

условљеност, након чега следи анализа јавних расхода и програми јавних расхода.

У другом делу рада под називом **Финансирање јавних расхода за одбрану и безбедност**, биће анализирано финансирање националне безбедности и одбране у развијеним земљама Европске уније, а након тога у земљама централне и источне Европе, то јест у земљама нашег најближег окружења. Јавни расходи за одбрану и безбедност су приказани у % БДП-а, у % од укупних јавних расхода и по глави становника, тако да се приказује њихово кретање у претходном десетогодишњем периоду.

У трећем делу рада под називом **Финансирање одбране и безбедности у Србији**, биће анализирана буџетска средства која се троше за финансирање одбране и безбедности, јер је буџет основни извор финансирања. Такође се посматра претходни десетогодишњи период и структура расхода, која није повољна, али се упоређују и буџети у претходне три године, чиме се показује тенденција рестриктивног финансирања одбране, што указује на чињеницу да средства намењена за потребе одбране и безбедности директно зависе од економског потенцијала и положаја привреде.

Оваква упоредна анализа финансирања расхода за одбрану и безбедност у развијеним земљама Европске уније, у земљама централне и источне Европе и Србији има за циљ да покаже где се налази Србија у односу на посматране земље и колико се пажње посвећује овој изузетно важној области.

Након закључних разматрања, следи списак коришћене литературе и биографија аутора.

I ТЕОРИЈСКИ АСПЕКТИ ЈАВНИХ РАСХОДА

У овом поглављу биће приказани теоријски аспекти јавних расхода, у смислу њиховог појма, класификације, економских функција, инфлаторних и дефлаторних дејстава, као и узрока пораста и теорија покрића истих. Јавни расходи и јавни приходи су две стране исте медаље, па је зато неопходно указати на њихову међусобну условљеност и међузависност, али и њихову структуру. Основни програми јавних расхода су здравство, образовање, одбрана, социјална политика и социјално осигурање. Ови програми јавних расхода имају изузетно значајно учешће у укупним јавним расходима и тенденцију пораста, што представља огромно оптерећење за националну економију.

Стално повећање јавних расхода, је последица социјалног прогреса и повећања националног дохотка, а од буџетских политика се захтева рационализација и смањење јавне потрошње.

1. ОСНОВЕ ЈАВНИХ РАСХОДА

Јавни расходи представљају расходе државе и њених органа који се користе за финансирање јавних потреба (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003), а то су све оне потребе које су заједничке свим члановима друштва у једној земљи, а које може подмирити само држава и њени органи. Пошто јавни расходи утичу на економска кретања у националној економији, неопходно их је класификовати да би се лакше сагледавали и проучавали финансијски феномени.

Постоје следеће врсте јавних расхода (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003):

- Редовни и ванредни јавни расходи,
- Продуктивни и непродуктивни јавни расходи,
- Функционални, инвестициони и трансферни јавни расходи,
- Рентабилни и нерентабилни јавни расходи,
- Лични и материјални јавни расходи и
- Константни и варијабилни јавни расходи.

Подела расхода на редовне и ванредне врши се на основу времена када се они јављају. За разлику од *редовних јавних расхода* који се јављају редовно у буџету, могу се предвидети и чија је висина релативно стабилна, *ванредни јавни расходи* се не могу унапред предвидети, повремено се појављују и не одговарају редовним функцијама државе.

Продуктивни јавни расходи доприносе повећању националногдохотка, а *непродуктивни јавни расходи* немају привредни карактер (финансирање потреба државне администрације).

Функционални јавни расходи се односе на текуће, оперативне и административне расходе у буџету, а *инвестициони расходи* служе за финансирање неког привредног објекта. *Трансферни расходи* представљају трансфер дохода из једне привредне делатности у другу или из једне социјалне групације у другу, а то значи да имају и социјални и привредни карактер. У њих се убрајају социјалне помоћи, субвенције, отплате јавног дуга итд.

Стварање државних привредних предузећа чији је власник држава доводи до стварања расхода и прихода које држава добија од својих предузећа. Ако предузеће послује успешно остварују се приходи државног буџета, а ако послују нерентабилно држава има расходе. *Рентабилни* би били они расходи где се остварују приходи, односно где су приходи већи од учињених издатака. Средства која држава троши за покриће губитака нерентабилних предузећа представљају *нерентабилне јавне расходе*.

Лични јавни расходи представљају накнаду за рад државних службеника, а *материјални јавни расходи* су средства неопходна за набавку опреме, за изградњу одређених објеката (привредних и непривредних), средства за материјалне резерве итд.

Константни (стални) јавни расходи су независни од висине реалног дохода, од тражње и од инвестиција, а у њих се убрајају расходи државних органа, полиције, судства, војске. *Варијабилни (променљиви) јавни расходи* зависе од величине реалног дохотка, а обухватају *компензаторне (допунске) и супституирајуће (заменљиве) расходе* који опадају када реални доходи и приватни расходи расту.

Табела 1. Класификација јавних расхода по методологији ММФ-а

Класификација расхода по функцијама	Класификација расхода по економским типовима
1. Јавне услуге	I Текући јавни расходи
2. Одбрана	1. Куповина добара и услуге
3. Образовање	2. Плате и наднице
4. Здравство	3. Остали расходи за добра и услуге
5. Социјално осигурање и благостање	II Трансферни јавни расходи
6. Становање и заједнички живот	1. Камата на јавни дуг
7. Остале комуналне и социјалне Услуге	2. Субсидије и остали текући трансфери
8. Економске услуге државе	3. Трансфери осталим нивоима власти
9. Остали расход	4. Трансфери према иностранству
	III Капитални јавни расходи
	1. Формирање фискалног капитала
УКУПНИ ЈАВНИ РАСХОДИ	УКУПНИ ЈАВНИ РАСХОДИ

Извор: ММФ. (Ристић, Ж., 2002)

Међународни монетарни фонд класификује јавне расходе по функционалном и економском критеријуму.

Структуру расхода *по функционалном критеријуму* сачињавају: 1) расходи јавних служби, 2) расходи народне одбране, 3) расходи школства, 4) расходи здравства, 5) расходи социјалног осигурања, 6) расходи становања, 7) расходи комуналних услуга, 8) расходи економских функција државе и 9) расходи осталих функција.

Расходе *по критеријуму економских функција* (намене) чине: 1) расходи за јавне набавке добара и услуга (укључују и плате запослених у јавном сектору и државним службама), 2) трансферни расходи (економски и социјални трансфери и интербуџетски трансфери), 3) расходи на име камате на јавни дуг, 4) капитални јавни расходи и 5) трансферни расходи у корист иностранства. (Ристић, Ж., 2002)

По методологији ОЕЦД, јавни расходи се систематизују на (Ристић, Ж., 2002):

- 1) традиционалне јавне расходе,
- 2) расходе социјалне привреде и
- 3) расходе мешовите привреде.

Традиционални јавни расходи обухватају расходе на име „производње“ и дистрибуције јавних добара (народна одбрана и јавне службе). Расходе социјалне државе чине расходи на име „производње“ и дистрибуције заједничких добара (наука, образовање, здравство, становање и заједничке службе) и расходи на име социјалних примања (пензије, боловања, породични додаци и додаци незапосленима). У расходе тзв. мешовите привреде, спадају расходи на име економских услуга (промет капитала и субвенције), расходи на име камате на јавни дуг и расходи на име нето позајмица. (Ристић, Ж., 2002)

Према класичној грађанској теорији јавни расходи имају непродуктиван карактер, због чега треба да се сведу на најмању могућу меру, изузев у случајевима када се ради о изградњи инфраструктурних објеката. По овој теорији држава је нужно зло и њен утицај на економском плану треба ограничити.

Савремена грађанска теорија се заснива на критици класичне концепције и сматра да јавни расходи могу позитивно да утичу на развој националне економије, као и да држава има велики утицај на процес привређивања. Јавни расходи имају

важну улогу у фази прерасподеле националног доходака и то прерасподеле у циљу повећања личне потрошње и прерасподеле у циљу повећања инвестиционе потрошње. Јавни расходи губе свој непродуктиван карактер, па се тако формира теорија о репродуктивним јавним расходима.

Нагла експанзија јавног сектора допринела је да држава, као власник значајног дела средстава за производњу, уђе у бројне привредне гране и секторе националне привреде и да, на тај начин утиче на привредну структуру, власничке односе, привредни раст, инвестиције, запосленост, инфраструктуру, индустријализацију, технолошки развој, извоз итд. Преко растућих државних набавки роба и услуга, држава је деловала на раст материјалне производње. Преко повећања броја запослених у јавном сектору, држава је доприносила повећању укупне запослености. (Ристић, Ж. и Пушара, К. 1991)

80-их година започео је талас реприватизације (денационализације) државне имовине који је резултат схватања да државу треба истиснути из привреде и смањити обим државне интервенције. Држава треба да има улогу регулатора у привреди, да подстиче предузетнички дух и да помаже развој приватних предузећа.

Разликују се следеће економске функције јавних расхода (Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић, М. и Крстић, Б. 2006):

- Функција финансирања привредног развоја,
- Алокативна функција,
- Функција редистрибуције националног доходака и
- Функција стабилизације привреде

Држава путем јавних расхода ангажује акумулацију за финансирање привредног развоја, економске и социјалне инфраструктуре, подстицање извоза индустрије и пољопривреде, побољшање услова привређивања и за промену привредне структуре, регионални размештај и развој производних снага.

Алокативна функција представља алокацију привредних ресурса, односно размештај производних снага. Алоцирање ресурса се врши финансирањем неразвијених подручја, финансирањем образовања, науке, културе, здравства.

Редистрибутивна функција представља прерасподелу националног доходака путем пореског механизма и путем трансфера. Прерасподела се врши у корист привредних предузећа, привредних грана, области и региона или у корист појединаца и група. Преко приходног механизма јавних финансија захвата се један део националног доходака, да би се преко расходног механизма пренео, односно трансферисао у корист одређених привредних области и грана. Према томе, трансфери значе пренос новчаних средстава из сфере јавних финансија у сферу привреде. (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003)

Постоје три врсте трансфера (Јовановић, М. 1996):

- Камата на јавни дуг,
- Трансфери са социјалним наменама и
- Трансфери са економским наменама

„Камата на јавни дуг је један од најстаријих облика трансфера и значи одрицање једног дела акумулације, ако се ради о иностраном јавном дугу. Истовремено представља повећање пореског оптерећења да би се дуг вратио“. (Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић, М. и Крстић, Б. 2006)

Трансфери са социјалним наменама обухватају трансфере за социјално осигурање, за здравствено осигурање, инвалиднине, осигурање у случају незапослености итд.

Основни мотив за употребу трансфера са економским наменама је остваривање циљева економске политике. У економске трансфере се убрајају дотације, премије, субвенције, регреси, компензације.

Стабилизациона функција јавних расхода у националној привреди која се налази у стању инфлаторне неравнотеже састојала би се у смањењу глобалне тражње. То ће се постићи смањењем јавних расхода, односно уколико јавни расходи буду мањи од јавних прихода, тај вишак прихода над расходима био би имобилисан све док траје инфлаторна неравнотежа у националној привреди. (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003)

Дејства јавних расхода могу бити (Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић, М. и Крстић, Б. 2006):

- Инфлаторна и антиинфлаторна дејства и
- Дефлаторна и антидефлаторна дејства.

Дефицитно буџетско финансирање се заснива на експанзивној фискалној политици, којом се повећањем јавних расхода, а смањивањем или задржавањем пореских прихода, тј. дефицитом државног сектора, подстиче потрошња и економски раст. Притиском државе, на тржишту капитала долази до раста каматних стопа, а раст камата ограничава процес инвестирања. Ако централна банка у циљу уравнотежења понуде и тражње на тржишту капитала емитује додатну количину новца, долази до инфлаторног кретања цена, али и до повећања камате. „Ефекат истискивања“ приватних инвеститора са тржишта капитала и смањивање инвестиционе тражње, уз одговарајући раст буџетске тражње није неутралан процес. Структура тржишта се мења, повећана потрошачка тражња није у функцији стварања дохотка, мултипликативни ефекти на доходак изостају због пада инвестиција. Потрошња јавног сектора истовремено доводи до инфлације и рецесије, односно стагфлације. (Ристић, Ж., Комазец, С. и Ковач, Ј.1992)

Систем покрића буџетског дефицита повећањем пореза и задужености државе на финансијском тржишту су најчешћи облици финансирања буџета. Пораст пореза на доходак ограничава профит и акумулацију. Дефицитно финансирање преко прикупљања слободног капитала на финансијском тржишту не захтева повећање пореза и нема непосредан утицај на профит и приватне инвестиције. (Ристић, Ж., Комазец, С. и Ковач, Ј.1992)

У свету се бележи стално повећање јавних расхода, што је последица социјалног прогреса и повећања националног доходка. Узроци пораста јавних расхода су следећи (Јовановић, М. 1996):

- 1) **Војно-политички узроци** (расту издаци за наоружање и усавршавање војне технике),

- 2) **Државна интервенција у области привреде** (расте број економских функција државе за које су потребна финансијска средства, што повећава јавне расходе),
- 3) **Социјални узроци** (повећавају се трансфери са социјалним наменама – социјална и здравствена заштита становништва, помоћ у случају старости, изнемоглости, ниских породичних зарада, незапослености),
- 3) **Образовни узроци** (расту јавни расходи за школство, јер држава обезбеђује бесплатно основно образовање, а неке државе обезбеђују бесплатно средње, више и високо образовање),
- 4) **Изградња инфраструктурних објеката** (водовод и комунална инфраструктура, улице, тргови, станова, путеви, топлане).

Према класичној грађанској теорији мора постојати лимит за висину јавних расхода, а његово прекорачење доводи у опасност читаву националну привреду. Према савременој грађанској финансијској теорији не може се говорити о лимиту јавних расхода, него се треба размотрити њихова структура. Када глобална тражња опада и када се њен пад може зауставити путем јавних расхода, лимит за јавне расходе треба да лежи у тренду опште глобалне тражње. (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003)

Теорија покрића јавних расхода објашњава начин на који се покривају јавни расходи.

Класична грађанска теорија полази од становишта да редовне јавне расходе треба покривати из редовних јавних прихода, а ванредне јавне расходе из вандерних јавних прихода.

У савременој фискалној теорији напуштају се крути ставови класичне доктрине, пошто се јавни расходи могу симултано покривати порезима, таксама, зајмовима, па чак и приходима из нове емисије новца. У зависности од тога да ли се ради о коњуكتури (просперитету) или декоњуктуре (кризи), односно инфлацији или депресији, јавна власт се опредељивала за један од метода покрића, поред стандардне употребе пореза и такси. Наиме, у периоду економске коњуктуре држава је емитовала јавне дугове за покриће расхода у функцији редуцирања ефективне тражње. У периоду економске кризе држава је за покриће својих

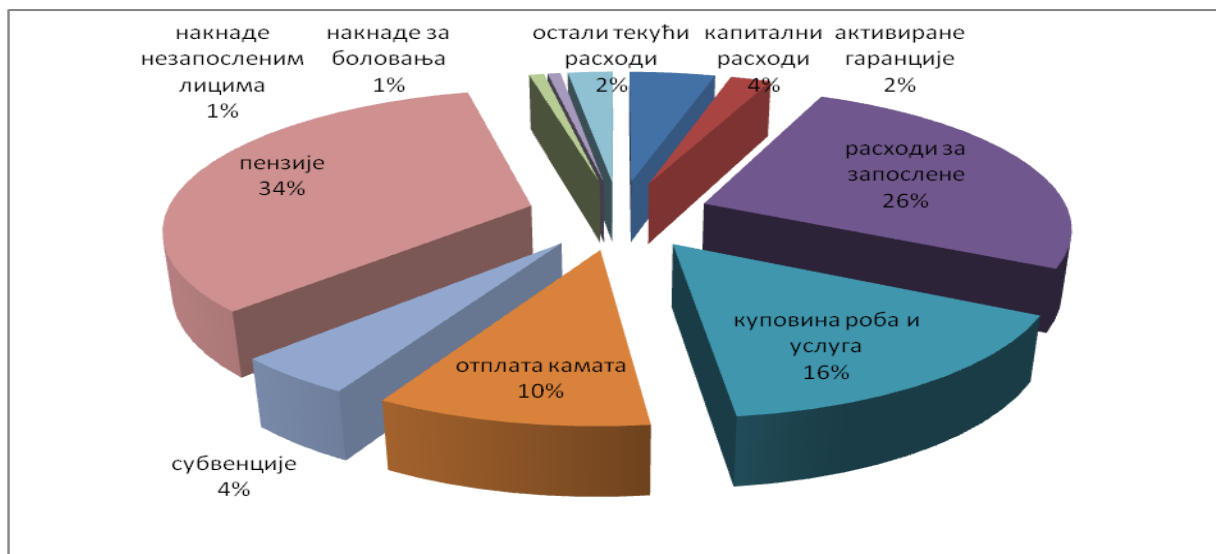
расхода користила нову емисију новца (дефицитарно буџетско финансирање јавне потрошње) ради повећања платежно способне тражње. (Ристић, Ж. и Пушара, К. 1991)

2. МЕЋУСОБНА УСЛОВЉЕНОСТ ЈАВНИХ ПРИХОДА И ЈАВНИХ РАСХОДА И ЊИХОВА СТРУКТУРА

У савременој финансијској теорији прво се разматрају јавни расходи па тек онда јавни приходи, зато што су јавни расходи финансијска персонификација јавних потреба. У буџетима високо развијених индустријских земаља прво се планирају трошкови државе, а потом јавни приходи за њихово покриће. (Огњановић, В., 2004.)

Јавни расходи у непосредној су вези са јавним потребама, које проистичу из функција и задатака државе, утврђених уставом и законима дате земље. За њихово извршење држави су потребна новчана средства која представљају њен расход, а чија је висина и намена одређена државним буџетом. Јавни расходи подмирују се средствима прикупљеним наплатом пореза, доприноса, такси, царина и других јавних прихода за чије су плаћање обавезна физичка и правна лица.

Висина јавних расхода зависи од висине расположивих јавних прихода, па уколико се појави потреба за повећањем јавних расхода, одмах се јавља проблем истовременог повећања јавних прихода. (Јовановић, М. и Ђуровић-Тодоровић, Ј. 2003)

Графикон 1. Структура консолидованих јавних расхода Републике Србије у 2016. години

Извор: Министарство финансија Републике Србије, 2016.

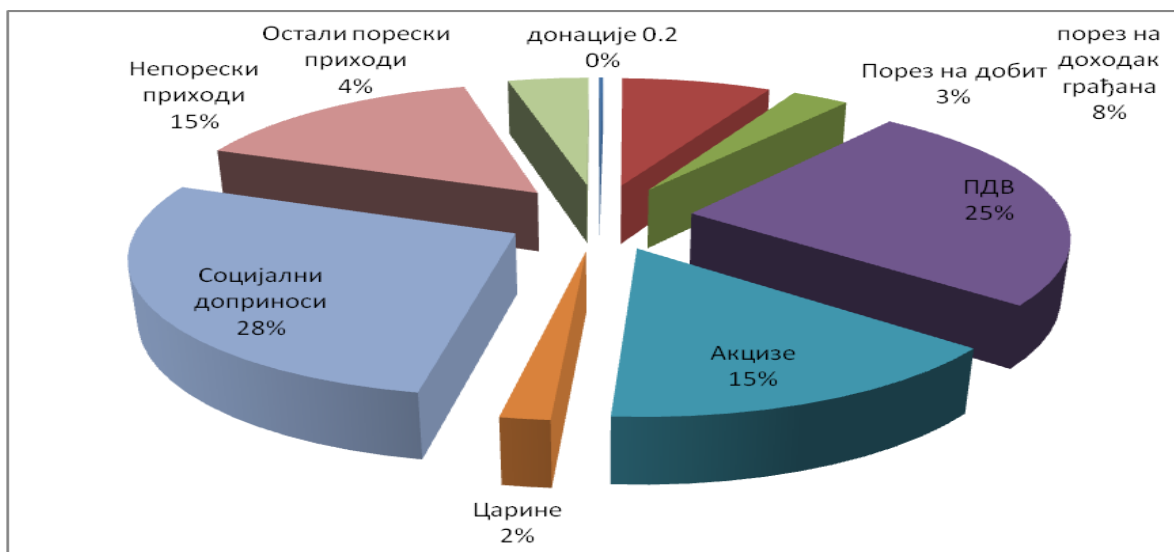
У структури консолидованих јавних расхода Републике Србије доминирају расходи за пензије и за запослене, док су накнаде незапосленима и за боловања занемарљиве, што је приказано на претходној слици.

Јавни приходи су трансакције које повећавају нето имовину државе и имају следеће карактеристике: исказују се у новцу, убирају се у редовним временским интервалима, плаћање не доводи у питање постојећу имовину и служе подмиривању потреба које имају општи карактер. Трансакције означавају или размену или трансфер. Размена постоји када једна страна обезбеђује добра, услуге, имовину или рад другој страни, и заузврат добија услуге, добра, имовину или рад у истој вредности. Трансфери су трансакције код којих једна страна обезбеђује другој добра, услуге, имовину или рад, а да при томе не добија у замену никакво добро, услугу, имовину или рад. (Раичевић, Б., 2005.)

У савременим условима и системима постоје различити облици јавних прихода као што су порези, таксе, накнаде, донације, доприноси и др., с тим што су порези и већина доприноса за социјално осигурање обавезни трансфери, а субвенције, донације, социјална помоћ и др. добровољни трансфери. (Ристић, Ж., Павловић, Ж. и Иванишевић, Г., 1998.)

Структура јавних прихода се разликује од земље до земље, у зависности од фактора економско-социјалне и политичке природе, али се у највећем броју земаља порези појављују као основни и најважнији вид прихода. У савременим државама опорезивање се врши применом већег броја пореских облика (порески плурализам), тако да не постоји ни једна држава света у којој се примењује само један порески облик, тј. не постоји порески монизам. Три основна пореска облика су порез на доходак физичких лица, порез на доходак правних лица и порез на промет, тј. порез на додату вредност.

У структури јавних прихода Републике Србије доминирају социјални доприноси (доприноси за пензиско и инвалидско осигурање, доприноси за здравствено осигурање и доприноси за случај незапослености – 28% укупних прихода), приходи од пореза на додату вредност (25%) и акцизе (15%), док је учешће царина и пореза на добит знатно мање, што је приказано на следећој слици.

Графикон 2. Структура консолидованих јавних прихода Републике Србије у 2016. години

Извор: Министарство финансија Републике Србије, 2016.

Фискални систем је скуп норми којима се регулишу фискални приходи, с једне стране, и примена различитих мера ради спровођења ових норми, с друге стране. Фискални приходи су обавезна давања држави и служе подмиривању јавних потреба. Међу фискалним приходима најзначајнији су порези, који у

структури јавних прихода учествују са 70 до 90%. У фискалне приходе поред пореза још спадају и царине, доприноси, таксе и накнаде. До нефискалних прихода држава долази не на основу фискалног суверенитета, већ добровољно или на основу сопствене привредне активности (јавни зајам, приходи од емисије новца – *seigniorage*, приватизације, услуга државних органа, поклони итд.).

Циљ сваке државе је да изгради такав порески систем (скуп свих пореских облика који се у једној земљи примењују) који ће деловати у правцу остваривања циљева економске политике. Порески систем је део финансијског система, односно део економског система земље, па тако до промена у пореском систему долази услед пораста националног дохода, који утиче на величину штедње и инвестиција, на економске односе са иностранством и на пораст нивоа друштвене надградње. (Бабић, В., 2013)

Нови модел развоја земље подразумева смањивање нерационалне потрошње, бирократије и непотребних трошкова државе и истовремено повећање инвестиционе потрошње како би се подстакло привредни раст и запошљавање, уз социјалну заштиту најугроженијих слојева друштва. У томе кључну улогу имају фискална политика и структурне реформе са дефинисаним мерама на кратак, средњи и дужи рок око којих постоји сагласност учесника социјалног дијалога (Влада, синдикати, послодавци), као и шире и стручне јавности и представника међународних институција. (Влада Републике Србије, 2013)

3. АНАЛИЗА ЈАВНИХ РАСХОДА

Анализа јавних расхода је веома комплексна активност која подразумева коришћење различитих теоријских модела, зависно од врсте расхода. У том смислу анализа јавних расхода обухвата следеће делове (Стиглиц, Е. Џ. 2004):

- Утврђивање потребе, извора тражње за одређеним државним програмом,
- Утврђивање несавршености тржишта (уколико постоји) и потреба да ли је оно о чему се ради питање или последица расподеле дохода или обезбеђење обавезног јавног добра,

- Утврђивање алтернативних програма који могу да реше предвиђене проблеме,
- Обраћање пажње на значај одређених формулација приликом провере и процене утицаја алтернативних програма,
- Утврђивање реакције приватног сектора,
- Утврђивање утицаја ефикасности алтернативних програма,
- Утврђивање дистрибутивних ефеката алтернативних програма,
- Праведност и расподелу,
- Утврђивање обима у којем алтернативни програми остварују циљеве државне политике и
- Утврђивање начина на који политички процес утиче на формулисање и примену државних програма.

Зашто је потребан програм? За време велике економске кризе у САД, 1935. године, велики број запослених је остао без посла, а нису имали осигурање у случају незапослености. Сломом берзе, 1929. године, њихова уштеђевина је пропала, а мали број послодаваца је запосленима обезбеђивао пензије, па су многи радили до краја живота. Овакве проблеме друштво не може да решава онда када се они појаве, већ је потребно систематско решавање. Увођењем санкција нашој земљи, деведесетих година, велики број радника је остао без посла, па је била неопходна интервенција државе.

Тржиште јавних добара карактерише недовољна понуда јавних добара и недовољна конкуренција. Држава треба да подстиче обавезна јавна добра, а истовремено треба да обесхрабрује и забрањује општа зла. Пошто постоји несавршеност тржишта држава интервенише на различите начине: обезбеђује социјалну и здравствену заштиту породицама са ниским примањима, обезбеђује ученицима и студентима са ниским примањима стипендије итд. Народна одбрана је јавно добро и када је држава не би обезбедила, понуда би увек била недовољна.

Проблем несавршености тржишта држава решава применом мера државне интервенције, а то су (Стиглиц, Е. Џ. 2004):

- Државна производња,
- Бесплатна расподела,
- Расподела по ценама које су ниже од производних трошкова,
- Расподела по ценама једнаким производним трошковима,
- Приватна производња,
- Државне субвенције произвођачима,
- Државне субвенције потрошачима,
- Директна расподела од стране државе и
- Бесплатна расподела од стране државе.

Да би се обезбедила правичност и ефикасност програма потребно је прецизно навођење стандарда. При доношењу прописа треба водити рачуна да се помоћ не ускрати онима којима је потребна и да се не додели онима који је не заслужују. Ако су стандарди уско постављени десило би се да угрожени не добију помоћ, а ако су постављени прешироко помоћ би добиле и оне категорије становништва које нису угрожене.

У случајевима када држава повећава социјална давања, појединци могу да смање своју штедњу за одлазак у пензију, а и деца ће својим остарелим родитељима пружати мању финансијску помоћ. Ово може довести до тога да програм не даје одговарајуће резултате, јер помоћ од стране државе истискује помоћ приватног сектора.

Да би један програм био прихватљив, мора утицати на остварење циљева државне политике и мора бити ефикасан. У том смислу разликујемо доходне ефекте и ефекте супституције. Ефекат супституције се јавља када се државним програмом смањи цена неког производа, па појединци замењују скупље производе јефтинијим. Помоћ коју појединци добијају од државе, доводи до побољшања њиховог положаја. Ово не доводи до промене цена производа, али има доходни ефекат јер појединци мењају структуру својих трошкова. (Стиглиц, Е. Џ. 2004)

Није лако утврдити ко има користи од појединих државних програма. „Medicare“ програмом држава плаћа већи део здравствених услуга старим лицима,

па можемо рећи да они од тог програма имају користи. Корист имају и њихова деца која за њихово издржавање и лечење тада имају мање издатке. То значи да је немогуће утврдити колику корист има сваки појединац, већ је важно да се утврди како неки програм утиче на различите друштвене групе. Посебна пажња се посвећује програмима који утичу на старе особе сада, али и на младе који ће у будућности бити стари. Ови утицаји се називају интертемпоралним дистрибутивним ефектима програма или дистрибутивним ефектима током времена. Дистрибутивни ефекти програма могу бити прогресивни – када сиромашни добијају више него што кроз порезе доприносе трошковима програма, и регресивни – када несразмерне користи добијају богати. (Стиглиц, Е. Џ. 2004)

Питање праведности често доводи до политичких расправа, јер постоје различити ставови о томе шта је праведно, а шта није. Породице у којима оба брачна партнера раде, сматрају да није праведно што су њихова примања по основу социјалног осигурања нижа од породица у којима само један од партнера ради. Супротно, појединац чији брачни партнер не ради сматра да је ово праведно, јер његова породица нема других извора прихода.

Државни програми се оцењују на основу економске ефикасности и на основу утицаја на расподелу. За остварење својих циљева држава може да користи различите инструменте. Рецимо, да би приватни произвођачи добили субвенције, морају испунити прописе и стандарде које им је држава наметнула. То значи да они који добијају донације од државе морају да поштују прописе. Усвајање програма јавних расхода укључује велики број појединаца и институција који имају различите ставове, а програм који се усвоји представља компромис свих ставова. Пожељно је да програми буду једноставни, јер је потребно да се објасне гласачима. Такође, формулација програма може да изазове политичке притиске и појаву корупције, која у многим земљама представља веома велики проблем. (Стиглиц, Е. Џ. 2004)

4. ПРОГРАМИ ЈАВНИХ РАСХОДА

Значајан део створеног друштвеног производа се користи за подмиривања јавних расхода, па је зато неопходно формулисати начела којих се треба придржавати, како би прикупљени приходи за подмиривања јавних расхода били оптимално искоришћени.

Примењују се три велика класична начела (Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић, М. и Крстић, Б. 2006):

1. начело општег интереса – јавни расходи се не смеју користити за подмиривање личних интереса, већ се користе за подмиривања потреба друштва као целине,
2. начело штедње – да се са што мање средстава постигну што већи ефекти и
3. начело умерености и пропорционалности – јавни расходи треба да буду високи колико и јавни приходи, да се финансирају из друштвеног производа, а не из имовине или на рачун будућих генерација.

На финансирање програма јавних расхода отпада око 2/3 јавних прихода, а с обзиром да код сваког програма јавних расхода постоји велики број проблема, можемо рећи да не постоји јединствена формула која се може применити на све проблеме. Основни програми јавних расхода су здравство, образовање, одбрана, социјална политика и социјално осигурање.

Усвајање програма јавних расхода укључује велики број заинтересованих страна, које имају различите ставове, а програм који се усвоји представља компромис свих страна. Пожељно је да програми буду једноставни, јер је потребно да се објасне гласачима. Такође, формулација програма може да изазове политичке притиске и појаву корупције, која у многим земљама представља веома велики проблем.

Структуру јавних расхода савремених држава чине - функционална класификација јавних расхода (Министарство финансија, 2016а):

- 1) Опште јавне услуге,
- 2) Одбрана,
- 3) Јавни ред и безбедност,
- 4) Економски послови,
- 5) Заштита животне средине,
- 6) Послови становања и заједнице ,
- 7) Здравство,
- 8) Рекреација, спорт, култура и вере,
- 9) Образовање и
- 10) Социјална заштита.

У ЕУ као целини, као и у скоро свим земаљама социјална заштита је најважнија функција државне потрошње. У 2014. години трошкови социјалне заштите у ЕУ-28 износе 19,5% БДП-а, што је непромењено у односу на претходну годину и у посматраном периоду има тенденцију пораста. Следеће важне функције у погледу државне потрошње су здравље и опште јавне услуге, у износу од 7,2% и 6,7% БДП-а, образовање са 4,9% БДП-а и економски послови са 4,2% БДП-а. Преостале функције - одбрана (1,3% БДП-а), јавни ред и безбедност (1,8% БДП-а), заштита животне средине (0,8% БДП-а), становање и заједница (0,7% БДП-а) и рекреација, култура и религија (1,0% БДП-а) - заједно представљају 5,6% БДП-а ЕУ-28 у 2014. години.

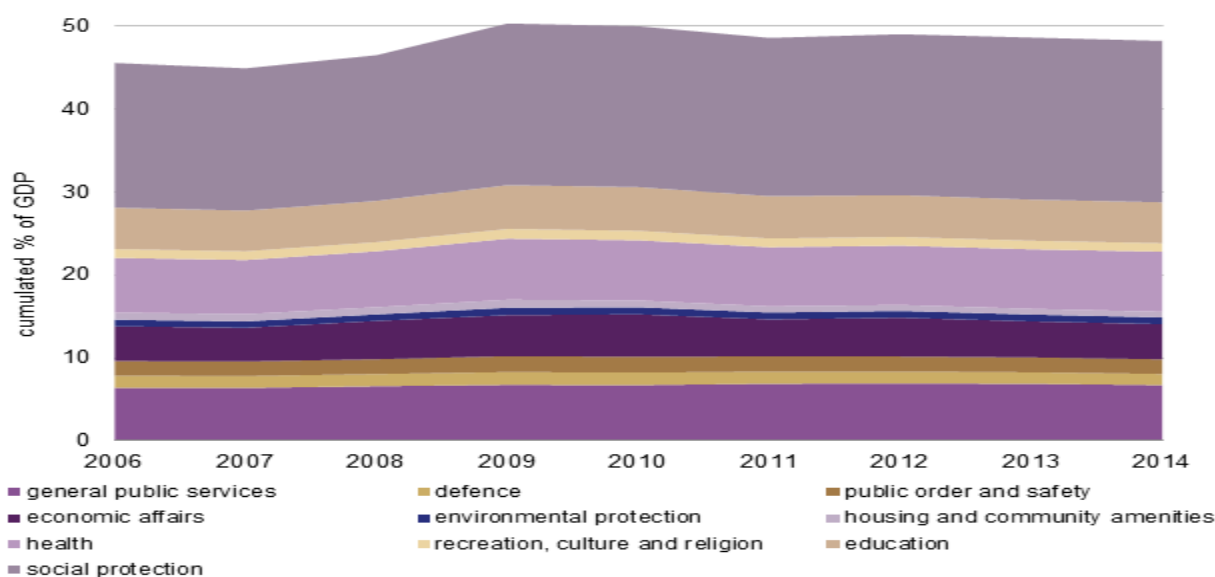
Табела 2. Структура јавних расхода ЕУ-28 по функционалној класификацији, у % БДП-а и у % укупних јавних расхода, у периоду 2006-2014. године

% БДП-а	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Опште јавне услуге	6,4	6,4	6,6	6,7	6,7	6,9	6,9	6,9	6,7
Одбрана	1,5	1,4	1,5	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
Јавни ред и безбедност	1,8	1,8	1,8	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
Економски послови	4,2	4,1	4,6	4,9	5,1	4,5	4,7	4,3	4,2
Заштита животне средине	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Станоградња и комуналне услуге	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Здравство	6,6	6,5	6,7	7,4	7,3	7,1	7,1	7,2	7,2
Рекреација, култура и религија	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0
Образовање	5,0	4,9	5,0	5,3	5,3	5,1	5,0	5,0	4,9
Социјална заштита	17,5	17,2	17,6	19,5	19,4	19,1	19,4	19,5	19,5
Укупно	45,6	44,9	46,5	50,3	50,0	48,6	49,0	48,6	48,2
% укупних јавних расхода	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Опште јавне услуге	14,0	14,2	14,1	13,4	13,4	14,2	14,1	14,1	13,9
Одбрана	3,2	3,2	3,2	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8
Јавни ред и безбедност	3,9	3,9	3,9	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7
Економски послови	9,2	9,0	9,9	9,8	10,2	9,2	9,5	8,9	8,8
Заштита животне средине	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Станоградња и комуналне услуге	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7	1,5	1,5	1,4	1,4
Здравство	14,5	14,5	14,5	14,6	14,5	14,7	14,6	14,8	15,0
Рекреација, култура и религија	2,3	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1
Образовање	11,0	10,9	10,7	10,5	10,5	10,5	10,3	10,2	10,2
Социјална заштита	38,3	38,2	37,8	38,7	38,8	39,3	39,6	40,2	40,4

Извор:EUROSTAT, 2015.

Што се тиче учешћа у укупним расходима, учешће социјалне заштите је имало најнижу тачку у 2008. години (37,8% од укупне потрошње), а након тога расте (38,7% укупних расхода у 2009. години и раст на 40,4% укупних расхода у

2014. години). Стални пораст бележе и расходи за здравство. Међутим, растуће учешће социјалне и здравствене заштите у последњих неколико година је праћено смањењем учешћа укупних расхода за образовање, стамбену и комуналну делатност, одбрану, економска питања, рекреацију, културу и религију, јавни ред и безбедност.

Легенда:

general public services – опште јавне услуге; education – образовање; health – здравство; economic affairs – економски послови; public order and safety - јавни ред и безбедност; recreation, culture and religion – рекреација, култура и религија; defence – одбрана; social protection – социјална заштита; environmental protection - заштита животне средине; housing and community amenities – станоградња и комуналне услуге

Графикон 3. Структура јавних расхода ЕУ-28 по функционалној класификацији, кумлативно у % БДП-а, у периоду 2006-2014. године

Извор:EUROSTAT, 2015.

Табела 2 и графикон 7 иду у прилог оповргавања помоћне хипотезе да су један од узрока пораста јавних расхода војно-политички узроци, који се односе на пораст издатака за наоружање и усавршавање војне технике. Видимо да учешће расхода за одбрану, како у укупним јавним расходима, тако и у % БДП-а има тенденцију опадања, а да порасту укупних јавних расхода значајније доприноси раст учешћа расхода социјалне и здравствене заштите.

II ФИНАНСИРАЊЕ ЈАВНИХ РАСХОДА ЗА ОДБРАНУ И БЕЗБЕДНОСТ

Нестајање биполарне поделе света на једној страни и развој интеграционих процеса на другој страни, довели су до промена у међународним односима и стабилности. Разлике у економском развоју појединих држава и народа су све израженије, а ризици и претње безбедности све учесталији. Зато је уз обезбеђење неопходних финансијских средстава за финансирање националне одбране и безбедности, неопходна и ефикасна алокација постојећих ресурса, како би се за утрошени новац добила најбоља одбрана. У овом делу рада пажња ће бити усмерена на финансирање националне одбране и безбедности у земљама Европске уније и то најпре у развијеним земљама западне Европе, а након тога у земљама централне и источне Европе, односно у земљама које су прошле или још увек пролазе процес транзиције, а које су по својим економским карактеристикама врло сличне нашој земљи.

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ И ЗНАЧАЈ ЈАВНИХ РАСХОДА У ОБЛАСТИ ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ У ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Крај прошлог века обележили су, велики интеграциони процеси, на једној страни и нестајање биполатне поделе света, после пада берлинског зида, на другој страни. Истовремено долази до снажног развоја информационих и комуникационих технологија и убрзања процеса глобализације, у свим аспектима међународних односа. Међутим, велике разлике у економском развоју појединих земаља доводе до појаве конфликта, напетости и нетрпељивости, а безбедоносни ризици и неизвесности расту.

Национални интереси су и даље остали у средишту међудржавних односа. Међутим, у први план избијају опште прихваћене цивилизацијске вредности, као што су демократски систем власти, поштовање људских права и слобода, прихватање тржишне привреде и поштовање међународно прихваћених обавеза и стандарда. Војна сила више није једино средство, већ један од инструмената у креирању међународне безбедности.

Раније израђени системи заштите нису више адекватан одговор на тешко предвидиве ситуације и изненађења. Отуда глобална безбедоносна слика бива све комплекснија, а сам појам безбедности добија нове димензије и стиче све већи значај у међународним односима. У свету неизвесности безбедност постаје нова вредност. (Стојановић, С. 2008)

Концепт евроатлантске безбедности се заснива на сарадњи у области одбране, политике, економије и другим областима, јер безбедност данас није искључиво војна проблематика. Војска мора да буде динамична као и друштво у коме постоји, интернационално интегрисана као и свет у коме живимо. Трансатлантско партнерство представља најефикаснији инструмент за суочавање са савременим изазовима, јер има савремене војне и политичке компетенције и усмерено је на очување стабилности, превенцију и управљање кризама на ширем евро-атлантском простору. Језгро овог партнерства чини Северноатлантски савез – НАТО. У процесу јачања одбрамбене архитектуре евроатлантског региона, значајно место имају и друге мултилатералне, политичке и безбедоносне

организације, попут Европске уније и Организације за европску безбедност и сарадњу – ОЕБС. Њихова улога је значајна у превенцији, превладавању криза, успостављању постконфликтне и демократске консолидације нестабилних држава и региона. (Министарство одбране Републике Србије, 2009.)

После терористичког напада на Сједињене Америчке Државе, 11. септембра 2001. године, сви Американци су се сложили да држава треба да предузме мере како би спречила будуће нападе и обезбедила адекватну одбрану друштва. Каква треба да буде национална одбрана да би на адекватан начин испунила своје обавезе и да ли постоје друге робе и услуге са сличним карактеристикама и да ли би држава требала и њих да обезбеђује, као што обезбеђује понуду националне одбране? (Розен, С. Х. и Гајер, Т. 2009):

Национална одбрана је пример чистог јавног добра, које се дефинише на следећи начин (Розен, С. Х. и Гајер, Т. 2009):

- Када се једном обезбеди, додатни трошкови због тога што га још једна особа користи равни су нули – потрошња је неривална (неконкурентна),
- Спречавање било кога да користи то добро је или веома скупо, или немогуће – из потрошње нико не може да се искључи.

То значи да сваки појединац троши исту количину јавног добра, мада не нужно у жељеној количини.

Сходно значају, битно је утврдити „колико је довољно“ када су у питању расходи за одбрану. Војни расходи су, пре свега, паразитски и непроизводни. Они углавном одлазе на производњу роба и услуга које нису корисне, нити се даље употребљавају у процесу репродукције у привреди. Уколико се нема ово у виду, војна индустрија се чини корисником, јер повећава материјална добра друштва, односно стопу раста. Међутим, јачање војно-индустријског комплекса вишеструко је штетно за развој производних елемената и грана у привреди. Развој војних расхода и милитаризација неизбежно воде високом темпу инфлације и огромном дефициту у државном буџету. (Комазец, С. и Ристић, Ж., 2000.)

Расходи намењени одбрани (војни расходи) у великој мери су под утицајем укупних међународних односа и кретања у свету. Иначе, у највећем броју земаља ова врста расхода представља веома значајан део укупних јавних расхода. Мора

се рећи да постоје дилеме око оцене утицаја ових расхода на укупна привредна кретања. Има становишта да су војни расходи у појединим земљама (и периодима) били веома значајни за привредни развој, било директно (ангажовањем привредних капацитета, смањењем незапослености, развијањем инфраструктуре и сл.), било индиректно (преко посебних подстицаја развоју науке и технике и бржој имплементацији њихових достигнућа и сл.). (Раичевић, Б., 2004.)

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ФИНАНСИРАЊА ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ У РАЗВИЈЕНИМ ЗЕМЉАМА

Крајем педесетих година САД су на расходе за одбрану издвајале 10% БДП-а, а ови трошкови су се по завршетку вијетнамског рата смањили на испод 5% БДП-а. 1986. и 1987. године расходи за одбрану расту на 6,2% БДП-а, да би након распада СССР-а нагло опали, а 1998. године износили су мало више од 3% БДП-а. Смањење ових расхода довело је до смањења дефицита федералног буџета. Од укупних федералних расхода за истраживање и развој, на област одбране је одлазило 57%. (Стиглиц Е. Џ. 2004).

Војни издаци представљају питање алокације ресурса – да земља добије најбољу одбрану за утрошени новац – и морају се планирати заједничким снагама војних експерата и економиста.

Шездесетих и седамдесетих година прошлог века одбрана САД се заснивала на стратегији одвраћања – постојања јаких капацитета за узвраћање. У време председника Роналда Регана, стратешки циљ је била заштита од нуклеарног напада. Производња нуклеарног оружја је веома профитабилна, а његова употреба може да подстакне сукобе широм света. Коришћење хемијског и биолошког оружја заокупља све већу пажњу, јер су последице употребе катастрофалне, а усвајање споразима о забрани хемијског и биолошког оружја је део америчке стратегије за елиминисање ових претњи.

Без обзира колико се троши на одбрану, средства морају бити ефикасно утрошена. Да би добила најповољнију цену држава често прибегава јавној

лицитацији: произвођачи достављају понуде са ценом по којој су спремни да испоруче војну опрему, а држава купује од најјефтинијег понуђача. Често долази до прекорачења трошкова – трошкови превазилазе почетну процену произвођача, а уговором се често захтева да те трошкове поделе произвођач и држава. Такви уговори се зову – уговори са поделом трошкова. Неки уговори су тако сачињени да држава плаћа све трошкове развоја оружја увећане, за на пример 10%. То су тзв. уговори „трошкови-плус“, који подстичу неефикасност, јер ће предузеће више добити од државе, ако више потроши. (Стиглиц Е. Џ. 2004)

Крај хладног рата је довео до смањења оружаних снага, њихово преструктурирање, смањење војних капацитета и затварање војних база што је изазвало незапосленост и друге негативне економске последице.

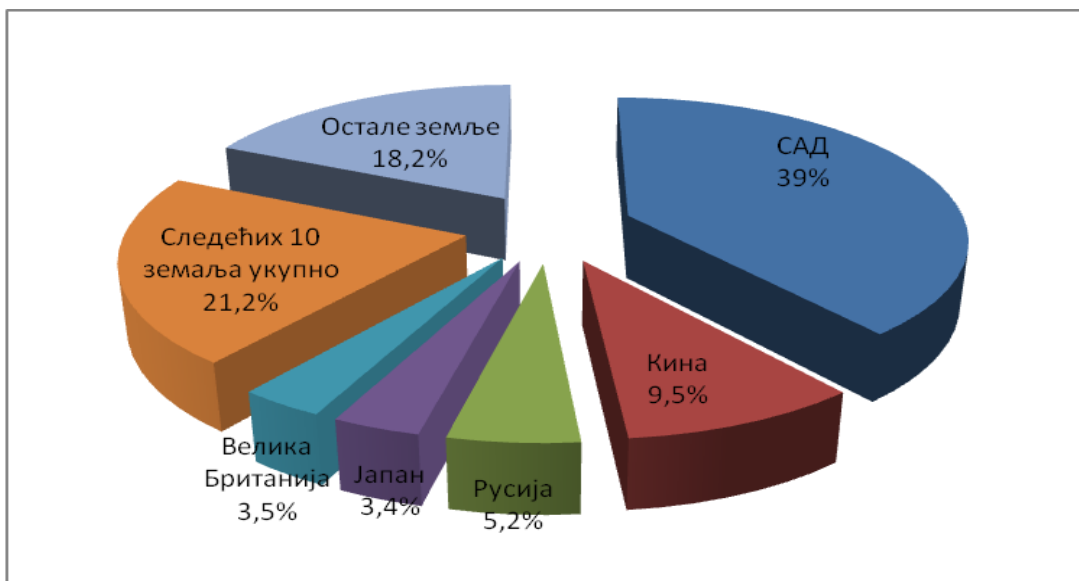
Три основна извора повећања продуктивности су повећање капитала, побољшање квалитета радне снаге кроз образовање и праксу и технолошке промене. САД и даље 57% расхода за истраживање троше на истраживања у војне сврхе, али на истраживања у цивилне сврхе одлази 1,95% БДП-а, што је мање него у другим развијеним земљама (Јапан – 2,60% БДП-а, Немачка 2,25% БДП-а, Француска 2,05% БДП-а). (Стиглиц Е. Џ. 2004)

Да би се обезбедило да појединци буду награђени за своје проналаске и да друге особе не могу те проналаске да користе без надокнаде, држава је установила право интелектуалне својине која чине патентна и ауторска права. Држава је установила право власништва над знањем и одобрава патент који проналазачу даје искључиво право коришћења знања (укључујући право да другима даје лиценцу за коришћење). Ауторско право даје аутору неког дела право да користи и продаје своје дело.

Држава обезбеђује и директну подршку истраживањима, посебно истраживањима у области фундаменталних наука, као и директну подршку путем пореских кредита и финансирањем образовања, чиме се стварају научници који су најважнији елеменат истраживања. Поред овога, државна политика ставља нагласак на партнерске односе између приватног и јавног сектора.

Идеја стварање демократски уређене и ефикасније Европе огледа се у остварењу јединствене економске политике, спољне политике и одбране.

Таквом организацијом ЕУ била би створена озбиљна противтежа политичком утицају САД. За сада је интеграција најдаље отишла на пољу економије, али без јединственог одбрамбеног система и спољне политике нема парирања САД.

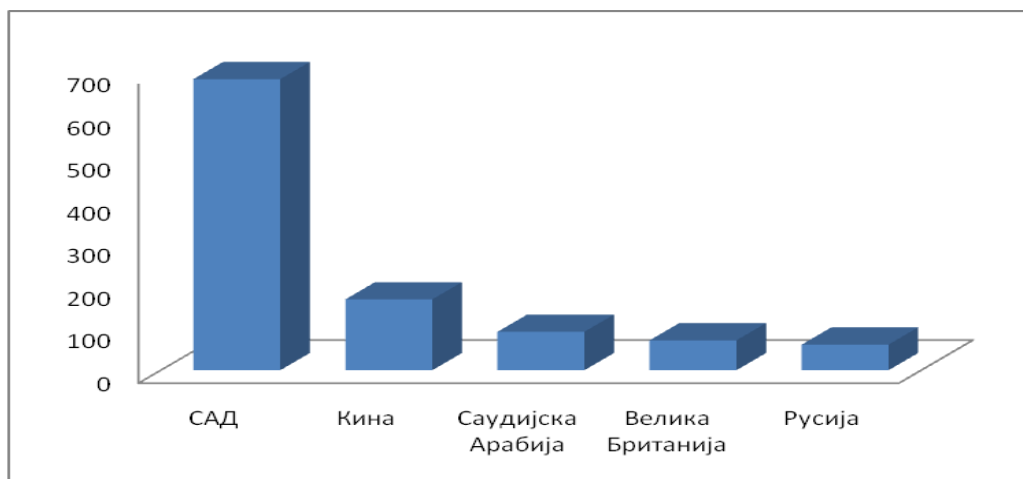
Графикон 4. Расподела војних трошкова, у 2012. години

Извор: SIPRI, 2013.

У свету се бележи повећање концентрације војне потрошње, односно, мали број земаља троши највеће суме. Претходни графикон показује да 15 земаља са највећом потрошњом чини преко 81% од укупне потрошње. Од тога на САД отпада 39% светске потрошње, следи Кина са 9,5%, Русија (5.2 %), Велика Британија (3,5%) и Јапан (3,4%).

Шведски институт SIPRI објавио списак 15 земаља са највећим војним буџетима. На првом месту је САД са 682 милијарди долара (4,4% БДП-а), следи Кина са 166 милијарди долара (2% БДП-а), на трећем месту је Русија са 90,7 милијарди долара (4,4% БДП-а). На четвртном месту је Велика Британија са 60,8 милијарди долара (2,5% БДП-а) и Јапан са 59,3 милијарди (1% БДП-а). На ових пет земаља отпада 60% светских војних расхода - 1,06 билиона долара. Војни буџет Кине ће, на основу података IHS Global Insight, до 2015. године премашити укупне расходе на одбрану свих осталих земаља у Азијско-Пацифичком региону. Национални обавештајни савет САД је прогнозирао да ће одбрамбени комплекс

Кине до 2025. бити највећи у свету. Пекинг жели прекид стратешке доминације Запада у Азији и Азијско-Пацифичком региону. (ФАКТИ, 2012.)

Графикон 5. Првих пет земаља по висини војних трошкова, у 2015. години, у милијардама USD

Извор: International Institute for Strategic Studies (2015)

У 2015. години, првих пет земаља по висини војних трошкова су САД, Кина, Саудијска Арабија, Велика Британија и Русија..

Улога НАТО-а је нарочита препрека у развоју заједничке спољне и одбрамбене политике. Док год земље чланице уживају моћну заштиту НАТО-а, немају потребу да развијају сопствене одбрамбене капацитете. Најчешћа примедба могућности стварања озбиљне европске одбрамбене политике је недовољно улагање. Чињеница да земље ЕУ заједно потроше чак 70% од износа који САД намењују за војне потребе, говори о томе да цео концепт није у потпуности немогућ. Проблем је у расутим ресурсима који настају захваљујући томе што свака земља посебно улаже у одбрану, па је то много скупље, а резултати слабији од оних које остварују САД.

Потребно је извршити снажнију интеграцију у војним истраживањима. Остати на садашњем курсу, није опција која гарантује успех. Главни изазов за европске лидере биће како да преиспитају војне трошкове у својим земљама. Владе земаља ЕУ треба да потроше 25% буџета за одбрану на истраживања нових наоружања, а тек 40% на персонал. Мање армије треба да подигну ниво

својих специјализација што би побољшало колективну безбедност. Европа треба да побољша војну индустрију тако што би омогућила далеко квалитетнију прекограничну тржишну утакмицу у области која је досад била потпуно заштићена националним интересима. (NATO, 2015.)

Према неким војним економистима, да би се победила глад у свету, незапосленост, болест и слично, требало би годишње утрошити четрдесет милијарди долара, што представља само 10% годишњих расхода за војне потребе само САД. Занимљив је податак да сва средства прикупљена у последњих десет година за борбу против великих богиња нису довољна да се набави један стратешки бомбардер. (Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж. и Димитријевић, Д., 2013)

Војни расходи учињени само у току једног дана износе више него што се у последњим годинама прикупило средстава за борбу против маларије (а она угрожава више од милијарду људи у више од 60 земаља света), а светској здравственој организацији довољно би било 450 милиона долара да се победи маларија.

САД у војнонаучна истраживања улажу више него што износе сви трошкови Велике Британије и Немачке. Учесће војних расхода за научна истраживања у САД, у маси укупних издатака за научна истраживања, износи данас од 80 до 83%. Највећи део средстава за научна истраживања и у другим земљама развијеног света користи се за војне сврхе. Тако је, на пример, у САД само за неке нове врсте наоружања утрошено 45 милијарди долара, што представља више од 52% свих расхода федералног буџета.

У следећој табели приказани су укупни расходи за одбрану развијених земаља ЕУ, у % БДП-а и у % укупних јавних расхода, у периоду 2005-2014. године. Највећа издвајања бележа Грчка и Велика Британија (2,7 и 2,2% БДП-а, односно 5,4 и 4,9% укупних јавних расхода у 2014. години). Истовремено, Грчка је једина од посматраних земаља у којој ови расходи бележе пораст у 2014. у односу на 2010. годину. На нивоу ЕУ-28, ови расходи просечно износе 1,3% БДП-а и 2,8% укупних јавних расхода у 2014. години. Норвешка је за одбрану највише трошила по глави становника, и то 1.352 USD 2014. године.

Табела 3. Укупни расходи за одбрану развијених земаља ЕУ, у % БДП-а, у % укупних јавних расхода и по глави становника, у периоду 2005-2014. године

Држава	у % БДП-а			у % укупних јавних расхода			Per capita 2014. године (у USD)
	2005. година	2010. година	2014. година	2005. година	2010. година	2014. година	
Белгија	1,1	1,0	0,9	2,1	1,8	1,6	435
Данска	1,4	1,4	1,2	2,7	2,4	2,1	672
Француска	1,8	1,9	1,7	3,4	3,3	3,0	758
Немачка	1,0	1,1	1,0	2,2	2,3	2,3	524
Грчка	2,6	2,7	2,7	5,7	5,1	5,4	499
Италија	1,2	1,3	1,2	2,6	2,6	2,4	364
Луксембург	0,2	0,5	0,3	0,6	1,2	0,7	403
Холандија	1,2	1,3	1,1	2,9	2,7	2,4	579
Норвешка	1,5	1,5	1,4	3,5	3,3	3,2	1.352
Португалија	1,4	2,0	1,0	2,9	3,8	1,9	281
Шпанија	1,1	1,0	0,9	2,8	2,3	1,9	270
В. Британија	2,4	2,6	2,2	5,5	5,4	4,9	889
ЕУ-28 просек	1,5	1,5	1,3	3,2	3,0	2,8	-

Извор: EUROSTAT (2015a), NATO (2015a)

Ови издаци су 2014. године били на нивоу од 1,1% БДП-а у Канади и 2,3% БДП-а у САД, односно, 508 USD per capita у Канади и 1.917 USD у САД. (NATO, 2015)

Генерално гледано, показује се тенденција опадања учешћа расхода за одбрану у БДП-у и у укупним јавним расходима, у периоду од 2005. до 2014. године.

У следећој табели приказани су укупни расходи за одбрану развијених земаља по категоријама расхода. Највећи % расхода одлази на особље запослено у одбрамбеном систему земље, а ту највише издвајају Грчка, Италија, Белгија и Португалија (преко 70% свих расхода за одбрану). Након тога следе расходи за опрему и инфраструктуру.

Табела 4. Укупни расходи за одбрану развијених земаља по категоријама, у % укупних расхода за одбрану, у периоду 2010-2014. године, просечно

Држава	За особље	За инфраструктуру	За опрему	За друге намене
Белгија	77,0	4,8	3,5	16,8
Данска	51,0	1,2	11,0	36,8
Француска	48,8	2,7	24,7	24,4
Немачка	51,2	4,0	12,9	32,6
Грчка	73,1	0,9	8,2	13,6
Италија	75,7	1,3	11,2	11,3
Луксембург	50,2	8,1	22,6	17,8
Холандија	55,9	3,6	10,7	28,0
Норвешка	41,8	5,2	21,2	33,5
Португалија	77,6	0,1	8,4	10,2
Шпанија	64,1	1,0	13,5	18,5
В. Британија	38,4	1,8	20,2	35,6
САД	36,0	1,9	26,0	36,9
Канада	48,9	4,5	13,0	32,3

Извор: NATO (2015a)

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ФИНАНСИРАЊА ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ У ЗЕМЉАМА ЦЕНТРАЛНЕ И ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Илузије да ће завршетком хладног рата војни буџети бити знатно смањени нестале су у првим годинама протекле деценије, а разлози за то су били реформске природе, што се посебно уочавало у источноевропским земљама. Професионализација војске, укидање регрутне обавезе, нови задаци и изазови, значили су прелазак квантитета у квалитет. То захтева значајна финансијска средства која држава мора да обезбеди, јер је реформски процес неопходан.

У структури транзиционих буџета посебно место заузимају средства намењена опремању и развоју ваздухопловних снага, које представљају веома скуп вид војске. Ставови да су ваздухопловне снаге непотребне, нису се показали тачним. Улазак у међународне интервентне процесе, значи учешће у мировним

операцијама широм света, а транспорт војника на одређену локацију и њихова логистичка подршка, подразумевају употребу сопствене војне транспортне авијације или изнајмљивање транспортних авиона за такве операције.

Табела 5. Укупни расходи за одбрану земаља у транзицији, у % БДП-а, у % укупних јавних расхода и по глави становника, у периоду 2005-2014. године

Држава	у % БДП-а			у % укупних јавних расхода			Per capita 2014. године (у USD)
	2005. година	2010. година	2014. година	2005. година	2010. година	2014. година	
Бугарска	2,0	1,7	1,4	5,5	4,6	3,3	95
Чешка	1,5	1,0	0,7	3,6	2,3	1,7	194
Мађарска	1,3	1,2	0,6	2,6	2,4	1,2	122
Пољска	1,6	1,6	1,5	3,5	3,6	3,5	258
Румунија	2,7	1,4	0,8	8,2	3,7	2,4	123
Словачка	0,8	0,9	0,9	2,0	2,2	2,2	178
Словенија	1,3	1,5	0,9	2,9	3,0	1,7	228
Хрватска	1,4	1,5	1,5	3,0	3,1	3,0	191

Извор: EUROSTAT (2015a), NATO (2015a)

У табели 5 приказани су укупни расходи за одбрану у земљама у транзицији, њихово процентуално учешће у БДП-у, у укупним јавним расходима, као и њихов износ по глави становника. Учешће у БДП-у се креће од 0,6% колико издваја Мађарска до 1,5 % колико се издвајају у Пољској и Хрватској. Расходи за одбрану по глави становника су најнижи у Бугарској (само 95 USD), а највиши су у Пољској – 258 USD по глави становника.

Мада су у модернизацији свог ваздухопловства Чешка, Мађарска, Бугарска, Румунија и Хрватска имале, свака свој специфичан пут, за све њих су приметна и заједничка обележја. Једно од најважнијих јесте чињеница да су наши суседи схватили да без модерног ваздухопловства нема напретка, па ни евроатлантских интеграција. (Диковић, Љ., 2016).

Одлучујући фактор за модернизацију био је пре економске, него политичке природе, о чему говори низ аранжмана на бази индустријске компензације и

наплате старих дугова. У овоме највећи терет носе влада, привредне коморе и економски субјекти, а не војне власти.

Табела 6. Укупни расходи за одбрану земаља у транзицији, у % укупних расхода за одбрану, у периоду 2010-2014. године, просечно

Држава	За особље	За инфраструктуру	За опрему	За друге намене
Бугарска	66,8	1,0	1,0	25,5
Чешка	58,2	2,7	6,5	29,7
Мађарска	50,7	1,4	7,8	41,4
Пољска	56,2	4,9	18,8	24,2
Румунија	78,4	1,3	15,8	12,0
Словачка	67,5	0,8	11,1	19,2
Словенија	75,2	1,7	0,7	16,4
Хрватска	68,8	1,0	7,3	21,8

Извор: NATO (2015a)

У структури расхода за одбрану у земљама транзиције, као и код развијених земаља, доминирају расходи за исплату особља и износе око 50% укупних расхода, а затим следе расходи за опрему и расходи за инфраструктуру.

На основу упоредне анализе финансирања расхода за одбрану и безбедност у земљама Европске уније, видимо да се потврђује основна хипотеза којом се тврди са ниво расхода за одбрану и безбедност, зависи од достигнутог нивоа привредног развоја земље. Основну хипотезу поткрепљује и потврђивање помоћне хипотезе да развијене земље издвајају значајнија средства за финансирање одбране и безбедности у односу на земље у транзицији, као и да је структура средстава намењених за одбрану у транзиционим економијама неповољна.

III ФИНАНСИРАЊЕ ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ У СРБИЈИ

Република Србија своју политику одбране и безбедности усмерава ка укључивању у евро-атлантске интеграције и у процес сарадње са другим међународним субјектима ради изградње глобалне, регионалне и националне безбедности. У овом делу рада пажња ће најпре бити усмерена на саму политику одбране и безбедности наше државе, а након тога на финансирање ове изузетно важне области. У трећем делу овог поглавља биће речи о реформи система одбране и безбедности, која је неопходна, с обзиром на снажне процесе интеграције и растуће безбедносне ризике.

1. ПОЛИТИКА ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Околности које доприносе све већем броју безбедносних ризика на глобалном нивоу су, пре свега, велике разлике у степену економског и културног развоја, чија су последица сиромаштво и социјална угроженост дела становништва, што условљава настанак негативних демографских и психо-социјалних појава. Регионални и локални сукоби, етнички и верски екстремизам, тероризам, организовани криминал, пролиферација оружја за масовно уништење и илегалне миграције, климатске промене и све израженији дефицит енергетских ресурса угрожавају стабилност појединих земаља и читавих региона, а такође и глобалну безбедност. Суштинска одлика тих изазова, ризика и претњи јесте да они све више постају непредвидиви, асиметрични и да имају транснационални карактер. (Министарство одбране Републике Србије, 2009.)

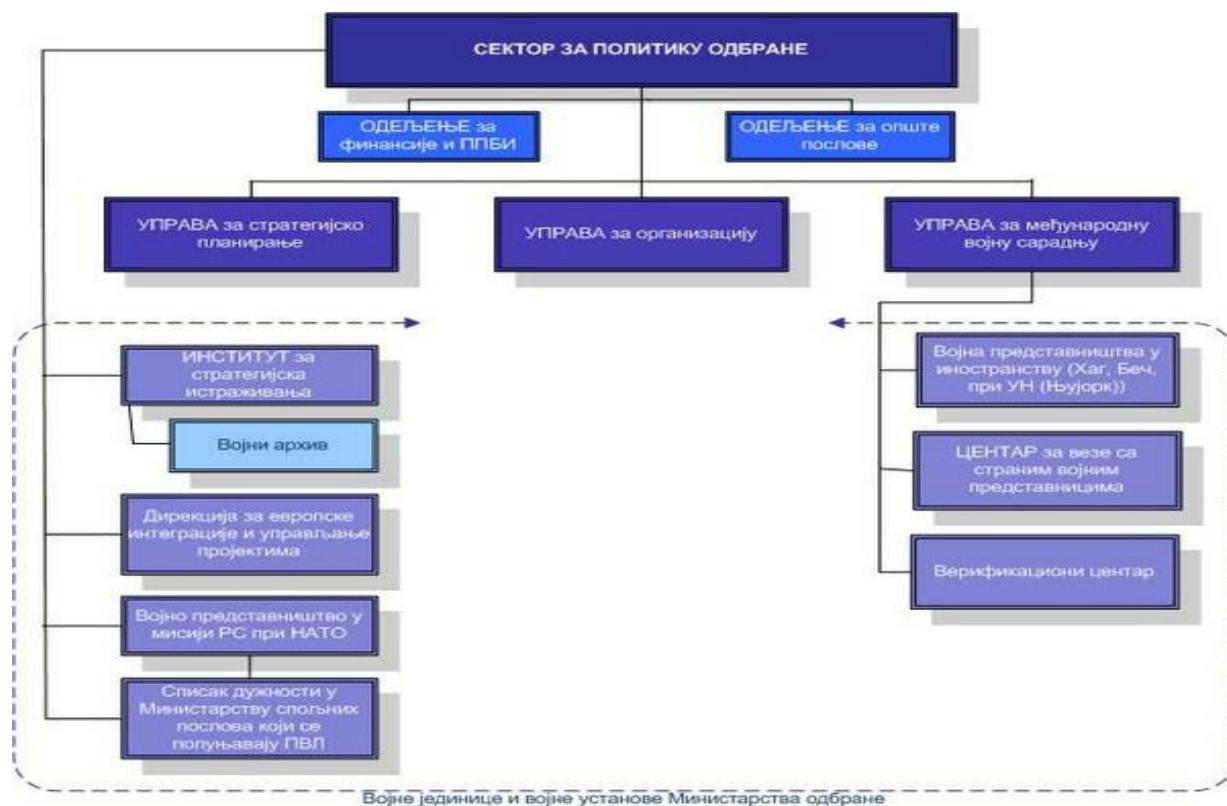
У условима глобализоване економије, макроекономске последице значајнијих поремећаја у функционисању финансијских тржишта у свету одражавају се и на стање глобалне безбедности. Последице светске економске кризе могу да доведу до преовладавања усконационалних интереса у систему међународних економских односа и одлагања решавања приоритета глобалне безбедности, да актуелизују опасност од социјалних немира и допринесу урушавању унутрашње стабилности у појединим државама и интензивирања улагања у војноиндустријски комплекс и наставка трке у наоружању. (Министарство одбране Републике Србије, 2009.)

Основу политике одбране чини њена евро-атлантска спољнополитичка орјентација, као и опредељење да се активно укључи у процес сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа на изградњи глобалне, регионалне и националне безбедности. Србија је опредељена за укључивање у евро-атлантске интеграције, као и за заштиту и унапређење основних људских слобода и права, очување мира и стабилности у региону и у свету, а то значи спремност за укључивање војних снага у међународне мировне операције, што захтева да се систем одбране трансформише у модеран и ефикасан систем. (Министарство одбране Републике Србије, 2009а)

Основни циљеви политике одбране су (Министарство одбране Републике Србије, 2009а.):

- обезбеђење потребних способности за одбрану и заштиту виталних безбедносних и одбрамбених интереса Републике Србије,
- активан допринос очувању мира и развијању повољног безбедносног окружења,
- развијање и унапређење партнерских односа са одговарајућим институцијама система колективне безбедности и суседним и другим државама и
- приступање и ангажовање у Партнерству за мир.

Војска као најзначајнији део система одбране, има важну улогу у заштити безбедносних и одбрамбених интереса и реализацији циљева и задатака политике одбране.

Слика 1. Сектор за политику одбране

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2016.

Сектор за политику одбране планира, организује и реализује садржаје из домена развоја система одбране, међународне војне сарадње, научне делатности и интеграција наше државе у евроатлантске безбедносне структуре.

Сектор за политику одбране је основна унутрашња јединица Министарства одбране надлежна за (Министарство одбране Републике Србије, 2016):

- израду стратегијских и доктринарних докумената,
- планирање научне делатности,
- развој система одбране,
- планирање и организовање међународне војне сарадње
- спровођење међународних споразума и конвенција,
- спровођење међународних интеграција и мисија,
- војноекономску сарадњу.

Политика одбране Републике Србије заснована је на интегралном и мултилатералном приступу питањима одбране и безбедности. Република Србија је опредељена за активно учешће у процесима сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа у изградњи националне, регионалне и глобалне безбедности. Политиком одбране афирмише се концепт кооперативне безбедности. Република Србија својом политиком одбране доприноси изградњи потребних способности за одбрану и заштиту националних интереса, као и очувању мира и развијању повољног безбедносног окружења, уз унапређивање односа са одговарајућим институцијама система колективне безбедности и суседним и другим државама. (Министарство одбране Републике Србије, 2009а)

Циљеви политике националне безбедности јесу унапређење безбедности грађана, друштва и државе, јачање институција националне безбедности, превентивно деловање кроз спровођење ефикасних мера и активности, као и адекватно решавање ризика и претњи безбедности ради заштите националних интереса. Развој политички и економски стабилног и просперитетног друштва, учешће у изградњи повољног безбедносног окружења, укључивање у европске интеграције и остале регионалне и међународне структуре, као и сарадња са другим демократским друштвима, доприносе остваривању циљева политике

националне безбедности. Остваривање тих циљева обезбеђује се спровођењем политике националне безбедности у областима спољне политике, економске политике, политике одбране, политике унутрашње безбедности, социјалне политике и политика у другим областима друштвеног живота. (Министарство одбране Републике Србије, 2009)

2. РАСХОДИ ЗА ОДБРАНУ И БЕЗБЕДНОСТ У СРБИЈИ

Из специфичности и карактеристика војне организације произилазе и специфичности финансирања у односу на финансирање других друштвених делатности. Специфичност финансирања одбране једне земље састоји се у следећем (Кнежевић, М., 2013.):

- задаци одбране, а с тим у вези и реализација одређених активности одбране је неодложног карактера, тако да мора постојати перманентност њиховог финансирања и
- реализација утврђених циљева одбране у стратегијским и другим планским документима једне земље је непреносивог карактера, у којима је јасно одређена улога свих чланица друштва, а нарочито система одбране.

Финансирање система одбране у највећој мери зависи од могућности државе да издвоји средства из бруто домаћег производа у одређеном износу за финансирање потреба одбране, али и од расположења политичких чинилаца у држави, као интерних фактора друштва. Финансирање система одбране једне државе зависи и до екстерних фактора попут геополитичког амбијента, окружења и сл. Величина средстава намењених финансирању одбране такође зависи и од низа других фактора, као што је степен „угрожености” државе, као и од савремених схватања и тренда финансирања одбране у државама из окружења. Улога и место државе и њених органа и институција приликом финансирања система одбране карактерише се у компромисном решавању сукоба: постићи дефинисани циљ уз минимална финансијска улагања. Узрок таквог несклада је, пре свега, у различитим могућностима раста потреба које захтева одбрамбена

функција државе и њених ограничених материјалних и финансијских могућности. Међутим, влада сваке државе обавезна је да, с једне стране, разматра економску ситуацију земље, а с друге стране да омогући стабилан систем одбране, ефикасно користећи ограничене ресурсе. (Кнежевић, М., 2013.)

Финансирање одбране у Србији се врши на годишњем нивоу из буџета Републике Србије. Као допунски начин финансирања могу се користити средства из сопствених прихода и других прихода предвиђених Законом о буџету. У складу са Упутством за припрему буџета Републике Србије, Министарство одбране за сваку буџетску годину израђује предлог финансијског плана одбране, посебно водећи рачуна да тај план буде усклађен са плановима и програмима развоја и функционисања система одбране. Транспарентност у планирању и финансирању одбране остварује се кроз буџетску процедуру израде, доношења, извршавања, контроле и ревизије буџета. Планирање, израда, доношење и извршење финансијског плана одбране врши се на основу јединствене буџетске класификације. Министарство одбране је одговорно за буџетско рачуноводство сопствених трансакција и извештавање, према утврђеној методологији Министарства финансија. Такође, Министарство одбране подноси извештаје о војним издацима ОЕБС-у и другим специјализованим међународним организацијама на основу прихваћених међународних обавеза заснованих на ратификованим међународним конвенцијама. Контрола и ревизија се врше у свим фазама планирања и финансирања одбране, као интерна и екстерна. Интерну контролу и ревизију врше надлежни органи Министарства одбране а екстерну контролу и ревизију реализују овлашћени органи Републике Србије. (Министарство одбране Републике Србије, 2009а)

Основни извор за финансирање потреба одбране чине средства из буџета неопходна за финансирање надлежности система одбране. Утврђује их Скупштина Србије, на предлог надлежних органа државе. Поред средстава из буџета државе, за финансирање одбране користе се и средства која се остваре у систему одбране.

Начелно, извори за финансирање система одбране деле се на изворе у мирнодопском периоду и изворе за финансирање рата. Део укупне вредности производње државе у текућем периоду, и то оног дела који се може издвојити за јавну потрошњу друштва, представља извор финансирања одбране у мирнодопском периоду. Изворе за финансирање рата представљају друштвени производ остварен у току рата, расположиво друштвено богатство, инострани зајмови, бесплатне помоћи и плен. (Чубра, Н., 1979.)

Сектор за буџет и финансије је основна унутрашња јединица Министарства одбране, обавља послове који се односе на (Министарство одбране Републике Србије, 2016а):

- припрему нацрта прописа из области финансијског пословања,
- планирање, организовање, извршење и контролу материјално-финансијског пословања,
- финансијску политику Министарства (планирање буџета одбране, планирање, програмирање, буџетирање и спровођење финансијског плана за потребе Министарства),
- организовање информационог система из области планирања, финансирања и МФП.

Слика 2. Сектор за буџет и финансије

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2016а

Основни извори финансирања функционисања и развоја система одбране су: средства из буџета Републике Србије, средства сопствених прихода, нераспоређени вишак прихода из ранијих година, донације страних земаља и међународних организација, примања од продаје нефинансијске имовине, неутрошена средства донација из ранијих година и кредитно задуживање Републике Србије у иностранству. У складу са Меморандумом о буџету и економској и фискалној политици и Упутством за припрему буџета Републике Србије, Министарство одбране за сваку буџетску годину израђује предлог финансијског плана одбране, посебно водећи рачуна да тај план буде усклађен са плановима и програмима развоја и функционисања система одбране (Министарство одбране Републике Србије, 2009а). Планирањем посебних средстава у буџету Републике Србије настоји се да се обезбеде финансијска средства за опремање сложеним борбеним системима Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, као и учешће Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама и другим активностима ван граница Републике Србије.

Економске могућности Србије за потребе одбране заснивају се на стабилном расту бруто домаћег производа (БДП-а) и пропорционалном апсолутном расту трошкова одбране у границама од око 2,5 до 3,3% БДП-а, без учешћа трошкова за војне пензије, који ће гарантовати одржавање и развој способности одбране.

Обезбеђењем најмање 2% БДП-а за редовно функционисање и развој система одбране и планирањем посебних финансијских средстава у буџету Републике Србије за опремање Ваздухопловства и против ваздухопловне одбране Војске Србије сложеним борбеним системима, као и обезбеђењем посебних средстава у буџету за учешће Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама и другим активностима ван граница Републике Србије, стварају се услови за ревитализацију способности Војске Србије за извршавање мисија и задатака у одбрани земље.

Расходи одбране за период од 2004. до 2008. године, приказани су у следећој табели, из које видимо постепени пораст бруто домаћег производа и

буџета одбране, али и опадање % издвајања за одбрану из БДП-а, са 3,3% у 2004. години на 2,5% БДП-а у 2008. години.

Табела 7. Расходи одбране за период 2004-2008. године, у милионима \$

	2004. година	2005. година	2006. година	2007. година	2008. година
Бруто домаћи производ	23.697,0	26.684,0	29.221,0	31.786,0	33.750,0
Буџет одбране	782,0	774,0	730,0	795,0	844,0
% издвајања за одбрану из БДП-а	3,3	2,9	2,5	2,5	2,5

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2010.

Структура утrophка средстава у досадашњим буџетима одбране показује да се скоро 80% тих средстава користило за исплату личних примања припадника Министарства одбране и Војске Србије, као и за задатке редовне делатности, логистику, услуге и обуку. Преосталих 20% буџетских средстава користило се за изградњу, опремање и научно-истраживачки рад, што је било недовољно за набавку сложенијих техничких система, односно за модернизацију Војске. Буџет одбране је додатно оптерећен средствима која се издвајају за кориснике војних пензија, војне осигуранике, као и трошковима за потребе лица која су служила војни рок у цивилној служби. Уравнотежењем структуре средстава намењених за одбрану треба да се постигне да удео за новчана примања људства износи 40%, за редовно издржавање – 30%, и за изградњу, опремање и научно-истраживачки рад – 30%. Таквом структуром расхода за одбрану обезбедиће се средства за обављање редовних задатака, али не и средства за финансирање реорганизације Војске.

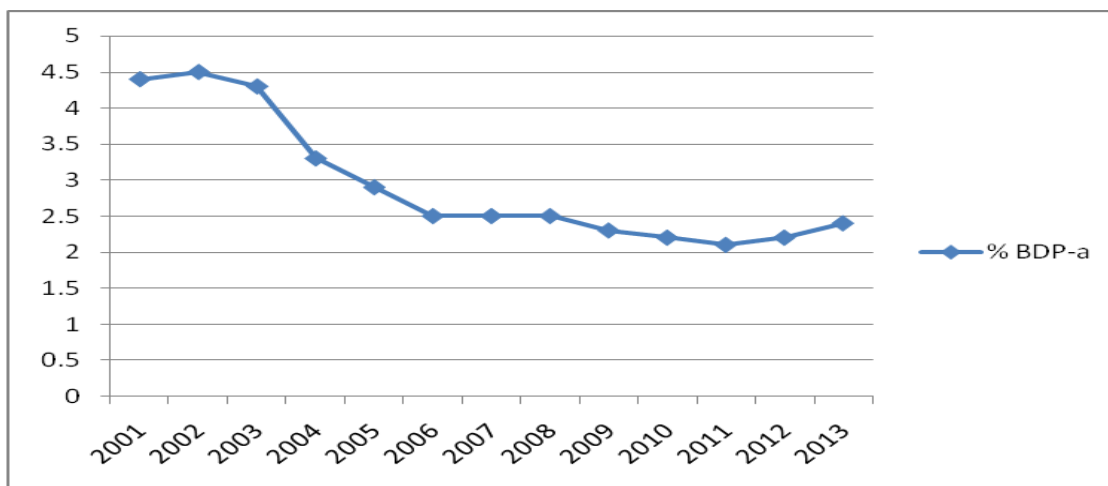
У табели 8 приказана је структура расхода за одбрану по категоријама расхода. Највећи део средстава одлази на новчана примања особља, а знатно мање на опремање, изградњу и научноистраживачки рад.

Табела 8. Структура расхода одбране за период 2004-2008. године, у мил. \$

Расходи за одбрану по категоријама расхода	2004. година	2005. година	2006. година	2007. година	2008. година
Новчана примања људства	361,0	332,0	300,0	318,0	338,0
Редовно издржавање	266,0	263,0	248,0	270,0	287,0
Изградња	66,0	66,0	61,0	66,0	71,0
Опремање	86,0	109,0	118,0	134,0	141,0
Научно истраживачки рад	3,0	4,0	6,0	7,0	8,0

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2010.

Процентуално учешће издатака одбране у БДП-у последњих година је у границама око 2,4% БДП-а. На графикону 6 приказно је процентуално учешће издатака одбране у периоду од 2001. до 2013. године, из кога је јасно видљиво да је у периоду од 2001. до 2005. године проценат учешћа издатака одбране у бруто друштвеном производу имао тренд негативног раста, док се након тога приближио предвиђањима Владе Републике Србије, на око 2,4% издатака буџета државе.

Графикон 6. Процентуално учешће издатака за одбрану у БДП-у, у периоду 2001-2013. године

Извор: Министарство одбране Републике Србије (2016 б), Министарство финансија, 2015.

До 2012. године издвајања из буџета за одбрану, су на нивоу од 2,2% БДП, а тек 2013. године почиње пораст ових расхода и тада они износе 2,4% БДП-а. Од ових средстава се највише троши на финансирање министарства одбране, а

знатно мање на инспекторат одбране и војнобезбедносне и војнообавештајне агенције, што је приказано у следећој табели.

Табела 9. Расходи одбране за период 2010 - 2013. године и њихова структура

Расходи одбране/година		2010.	2011.	2012.	2013.
Бруто домаћи производ (БДП)		3.073.456.000	3.314.445.000	3.626.335.000	3.986.466.000
% издвајања за одбрану из БДП-а		2,2	2,1	2,2	2,4
Буџет одбране		68.000.000	73.000.000	73.217.076	76.853.842
Од тога за финансирање:	Министарство одбране	67.737.127	72.738.583	72.953.360	76.582.099
	Инспекторат одбране	17.873	15.790	11.596	13.163
	Војнобезбедносне агенције	100.000	100.016	101.276	102.530
	Војнообавештајне агенције	145.000	145.611	150.844	156.050

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2016 б.

У структури трошкова за 2010. годину, без средстава за војне пензије, средства за персоналне трошкове учествују са 65%, за оперативне трошкове са 22,2% и инвестиције са 12,8%. Основно опредељење у пројектовању финансирања система одбране јесте да се обезбеди изградња потребних способности елемената система одбране уз што повољнију структуру трошкова. Нова структура трошкова треба да омогући већи удео у укупним трошковима дела који се односи на инвестиције и оперативне трошкове, уз истовремено смањење учешћа персоналних трошкова. Циљну структуру трошкова чине: персонални трошкови 50%, оперативни трошкови 30% и инвестициони трошкови 20% буџета одбране. Имајући у виду постојеће стање система одбране, као и садашњу структуру трошкова одбране, циљно стање достизаће се постепено, а таква структура трошкова треба да се успостави најкасније до 2016. године. (Министарство одбране Републике Србије, 2010)

Трошкови одбране у свим земљама посматрају се кроз три дела (Форца, Б., 2015):

- (1) издаци за персонал,
- (2) издаци за оперативне трошкове и
- (3) инвестициони трошкови (опремање и инфраструктура).

Однос 40%:30%:30% је најбољи, али је повољан и однос 50%:30%:20%. Захватања из буџета од преко 50% за персонал се сматрају преобимним, а испод 20% за опремање и инфраструктуру се сматрају недовољним.

„У 2011. години просечна структура трошкова одбране држава чланица НАТО-а била је: персонални трошкови – 58,9%; оперативни трошкови – 23,9% и инвестиције – 17,1%. Државе чланице НАТО-а у Европи имале су приближну структуру трошкова као и НАТО у целини. Од држава чланица НАТО-а најповољнију структуру трошкова имале су: Велика Британија (персонални трошкови – 35,7%; оперативни трошкови – 38,3% и инвестиције – 26,1%), Сједињене Америчке Државе (персонални трошкови – 41,4%; оперативни трошкови – 31,0% и инвестиције – 27,6%) и Норвешка (персонални трошкови – 43,4%; оперативни трошкови – 35,3% и инвестиције – 21,2%). Међу карактеристичним државама чланицама НАТО-а, најповољнију структуру трошкова одбране имала је Летонија (персонални трошкови – 51,3%; оперативни трошкови – 28,6% и инвестиције – 20,1%), а најнеповољнију Португал (персонални трошкови – 78,5%; оперативни трошкови – 11,2% и инвестиције – 10,2%)“ (Форца, Б., 2015)

Анализирајући укупна издвајања за одбрану у претходном периоду, произилази да су убудуће неопходна реално већа издвајања за систем одбране од досадашњих, превасходно за инвестиције (опрема, модернизација и инфраструктура), и то у драстично већем износу. Да ли би то била посебно издвојена средства за одбрану у буџету Републике Србије, задуживањем државе у иностранству или међудржавним „компензацијама“ за систем одбране није од превеликог значаја, али је веома важно да се та средства обезбеде у што краћем периоду. Идеалан модел војног буџета, према расположивим подацима, има Норвешка. У тој држави издваја се за персоналне трошкове 40%, а за оперативне

трошкове и инвестиције по 30% буџета одбране. Међународни стандард којем тежи и Министарство одбране Републике Србије, јесте 50% за персоналне трошкове, 30% за оперативне, а 20% за инвестиције. (Кнежевић, М., 2013)

Персонални расходи обухватају (Жугић. Р., 2008):

- расходе за плате, додатке и накнаде стално запослених, плате приправника, плате привремено запослених, плате по основу судских пресуда у бруто износу, као и социјалне доприносе који се исплаћују на терет послодавца, а који нису саставни део бруто плата или појединачних давања која се обезбеђују запосленима по другом основу;
- обезбеђивање стамбеног простора запосленима, кредите за возила за приватне потребе војних изасланика, превоз запослених на посао и с посла (маркица), опоравак професионалних припадника (пилоти, рониоци, подморничари и др.), уколико је то прописано, припада запосленима у одређеној новчаној вредности;
- исплата накнада за време одсуствовања с посла на терет фондова за породилско боловање, боловање преко 30 дана и инвалидност рада другог степена;
- отпремнине приликом одласка у пензију и у случају отпуштања с посла;
- накнаде трошкова за одвојени живот од породице, накнаде трошкова за превоз на посао и са посла (у новцу), накнаде трошкова за смештај изабраних, постављених и именованих лица, накнаде за селидбене трошкове запослених као и остале накнаде трошкова запослених;
- награде запосленима;
- разне врсте накнада, које су регулисане прописима система одбране (накнаде из буџета за децу и породицу, накнаде за незапосленог брачног друга и допринос за продужено пензијско осигурање брачног друга, солидарна помоћ у случају смрти и једнократна новчана помоћ, накнада трошкова за време школовања и студентске и ученичке стипендије, накнада дела трошкова уређења стана ради примопредаје, накнада трошкова приликом пријема у војну службу и накнада дела трошкова за школовање детета.

Оперативне издатке система одбране чине (Жугић. Р., 2008):

- трошкови дневница на службеном путу, трошкови превоза на службеном путу у земљи и иностранству (авион, аутобус, воз и сл.), трошкови смештаја на службеном путу и остале услуге службеног превоза,
- накнаде за групна путовања, копнену зону безбедности, укрцање, посебне војне објекте, уништавање убојних средстава и превоз војника, ученика, кадета и војних обвезника,
- трошкови закупа имовине и опреме, трошкови осигурања имовине и запослених, поштанске, телеграфске, телефонске услуге, трошкови платног промета и банкарских услуга, трошкови транспорта, трошкови путовања у оквиру редовног радног времена, накнада трошкова превоза која која немају карактер службених путовања,
- трошкови услуга за електричну енергију, водовод и канализацију, услуге редовног одржавања и остале комуналне услуге, трошкови грејања, издаци за гориво и остали материјал за превозна средства, трошкови услуга за домаћинство и угоститељске услуге, услуге превођења, рачуноводствене и друге административне услуге, услуге за израду софтвера, услуге одржавања рачунара и др. компјутерске услуге,
- услуге образовања и усавршавања запослених, котизација и друге услуге образовања и усавршавања запослених, културе и спорта, новчана примања кадета и ученика, војника на служењу војног рока, накнаде војних обвезника позваних ради војне обавезе у Војсци, здравствена заштита за пружене услуге кадета, ученика, војника на служењу војног рока, слушалаца Курса за резервне официре и војних осигураника у цивилним здравственим установама,
- услуге штампања, информисања јавности и односа с јавношћу, рекламе и пропагандне и медијске услуге, ревизије, адвокатске, правне, финансијске и остале стручне услуге, као и послужења, пригодни ручкови и вечере, поклони, венци, оглашавање због смрти,
- услуге заштите и очувања животне средине, науку и геодетске услуге, заштите животиња и биља, издаци за материјале за метеоролошка мерења,

за истраживање и развој, за тестирање ваздуха, воде и тла, за геодетски и хидрографски премер и израду карата,

- текуће поправке и одржавање покретних ствари опште намене, зграда и осталих објеката;
- издаци за канцеларијски материјал, одећу, обућу и униформе, као и остали административни материјал;
- издаци за публикације, часописе, гласила и материјале за образовање;
- издаци за материјале за културу и спорт, медицинске и лабораторијске тестове, за вакцинацију, имунизацију, лекове на рецепт, ортопедски материјал; издаци за хемијска средства за чишћење, инвентар за одржавање хигијене, храну и намирнице за припремање хране. Ту спадају и издаци за храну за животиње, стоку за експерименте, природна и вештачка ђубрива и сл., семе, биљке и остали материјал за пољопривреду и посебне намене.

Издаци за инвестиције деле се на инфраструктуру и опремање. Издаци система одбране за инфраструктуру обухватају куповину стамбеног простора, пословних зграда и пословног простора и осталих објеката; изградњу стамбеног простора, пословних зграда и пословног простора, саобраћајних објеката, водоводне инфраструктуре и осталих објеката; капитално одржавање стамбеног простора, пословних зграда и пословног простора, саобраћајних објеката, водоводне инфраструктуре и осталих објеката; планирање и праћење пројеката, процене изводљивости, идејни пројекат, стручну оцену и коментаре и пројектну документацију. Издаци система одбране за опремање обухватају опремање наоружањем и војном опремом, генерални ремонт, модификације и слично, издатке за опрему за саобраћај, пољопривреду, за заштиту животне средине, за образовање, науку, културу и спорт, за јавну безбедност, као и административну и медицинску опрему. (Кнежевић, М., 2013)

Потребе војне одбране се финансирају из буџета, па је војна одбрана превасходно буџетска организација. Буџетом се одобравају приходи и врши њихова квантификација. Али, војна одбрана обавља и делатности које имају економски карактер, нарочито у пословима који су везани за промет роба и услуга

и при томе остварује војне приходе. Војне приходе остварује војска Србије повременим обављањем услуга, извођењем радова, продајом ствари, издавањем под закуп или уступањем на привремено коришћење покретних и непокретних ствари и њихових имовинских права, правним и физичким лицима, уз одговарајући надокнаду.

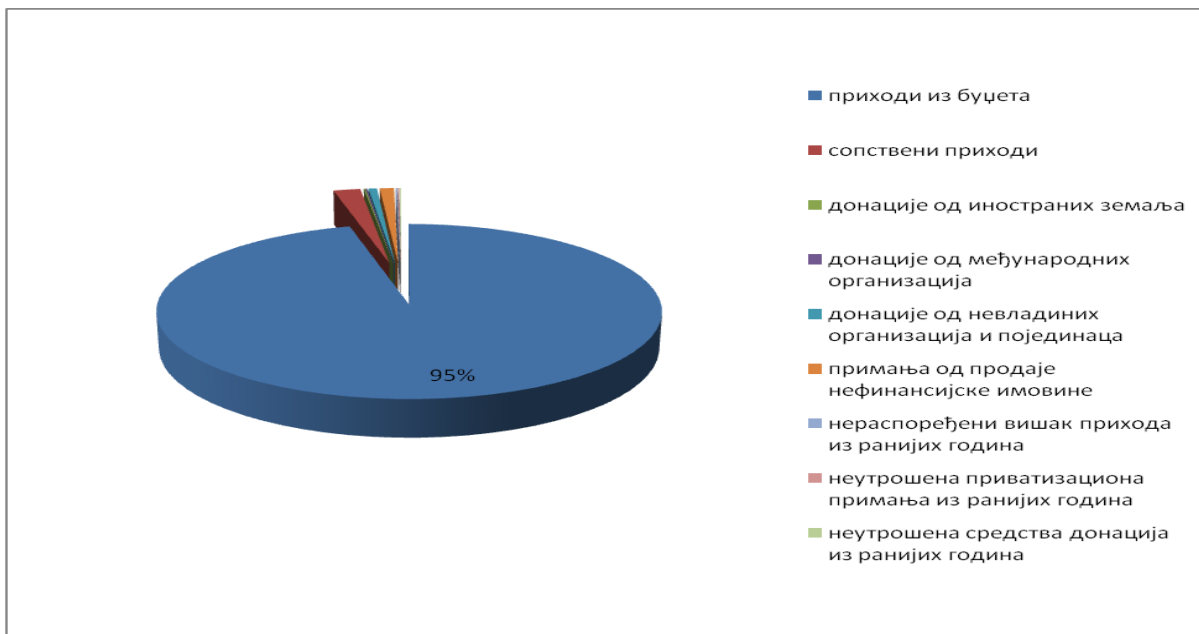
Војни приходи који су остварени од услуга, од уступљених ствари и права на коришћење и продаје, представљају средства за буџет Републике и уједно извор за финансирање војне одбране.

Буџетска средства и средства која остварује војна одбрана су укупна расположива средства за потребе војне одбране. Укупан износ средстава за потребе војне одбране зависи од остварених примања у буџету. Ако се током године примања смање, издаци из буџета, па самим тим и за војну одбрану биће мањи. То значи да дознаке средстава војној одбрани у великој мери зависе и од остварених војних прихода.

Приходе које војна одбрана остварује могуће је класификовати на следеће:

- приходи настали при обављању делатности (продаја сопствених производа, од извршених услуга, од закупа покретних ствари, од закупа непокретности, неутрошени приходи из претходне године),
- приходи из других наменских извора (приходи од поклона и помоћи),
- приходи од стамбеног фонда војне одбране (приходи од продаје станова, зграда, гаража, пословног простора у стамбеним зградама),
- приходи од продаје покретних и непокретних ствари (приходи од продаје и закупа војних непокретности и других објеката и војне опреме) и
- приходи од доприноса на плате и додатке запослених и социјални доприноси на терет послодавца за ПИО, здравствено осигурање и доприноси за незапосленост.

Иако ови приходи имају релативно мали финансијски значај, потребно их је интегрисати у систем јавних прихода, одредити владине агенције које би биле одговорне за њихово остваривање и увећање, и обезбедити механизме за њихово ефикасно коришћење у условима тржишне привреде.

Графикон 7. Приходи буџета одбране Србије

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2016 б.

Као што је приказано на графикону 7, за финансирање издатака одбране у највећем проценту користе се приходи из буџета, затим сопствени приходи и примања од продаје нефинансијске имовине. Остале категорије прихода крећу се у распону од 0 до 1% укупних средстава буџета.

Из табеле 10 која приказује расходе буџета Министарства одбране Републике Србије у периоду 2013-2015. године, видимо да се највише троши за плате и додатке запослених, али да у посматраном периоду издаци за ове намене имају тенденцију опадања, уз истовремени пораст учешћа издатака за опрему и машине.

Највећа потешкоћа у раду је рестриктивно финансирање, тако да Војска Србије у складу са финансијским планом и планира своје активности и одређује приоритете, али за активности које најдиректније утичу на способност војске има новца. Економска криза условљава планове опремања и модернизације наоружања и војне опреме, а 2015. и 2016. година су повољније по питању модернизације, у односу на претходне године

**Табела 10. Буџет Министарства одбране Републике Србије у периоду
2013-2015. године, у динарима**

Назив расхода/ година	2013.	2014.	2015.
Плате и додаци запослених	26.007.901.000	25.290.863.000	23.159.471.000
Социјални доприноси на терет послодавца	5.667.385.000	5.559.436.000	5.119.200.000
Накнаде у натури	2.484.000	4.720.000	7.466.000
Социјална давања запосленима	1.073.000.000	332.400.000	213.846.000
Накнаде за запослене	4.903.729.000	4.639.023.000	4.509.719.000
Награде, бонуси и др. за запослене	232.209.000	198.740.000	209.927.000
Стални трошкови	4.191.708.000	4.264.186.000	4.482.836.000
Трошкови путовања	1.012.294.000	1.101.663.000	1.079.0594.000
Услуге по уговору	911.796.000	969.151.000	998.633.000
Специјализоване услуге	927.264.000	871.655.000	871.907.000
Текуће поправке и одржавања	2.222.094.000	2.985.805.000	3.382.501.000
Материјал	4.530.735.000	6.606.844.000	4.666.567.000
Дотације међ. организацијама	4.940.000	4.874.000	5.354.000
Трансфери орг. обав. соц.осиг.	524.220.000	481.805.000	468.252.000
Накнаде за соц. заш. из буџета	268.208.000	277.584.000	275.668.000
Порези, таксе и казне од другог нивоа власти	12.667.000	14.600.000	15.046.000
Накнада штете за повреде и од страних државних органа	1.217.304.000	827.000.000	719.036.000
Зграде и грађевински објекти	1.340.723.000	1.280.869.000	1.808.548.000
Машине и опрема	3.554.370.000	3.737.550.000	5.102.153.000
Нематеријална имовина	19.110.000	72.374.000	33.001.000
Набавка домаће фин. имовине	345.000.000	518.741.000	700.000.000
Укупно	58.982.905.000	60.368.647.000	57.964.159.000

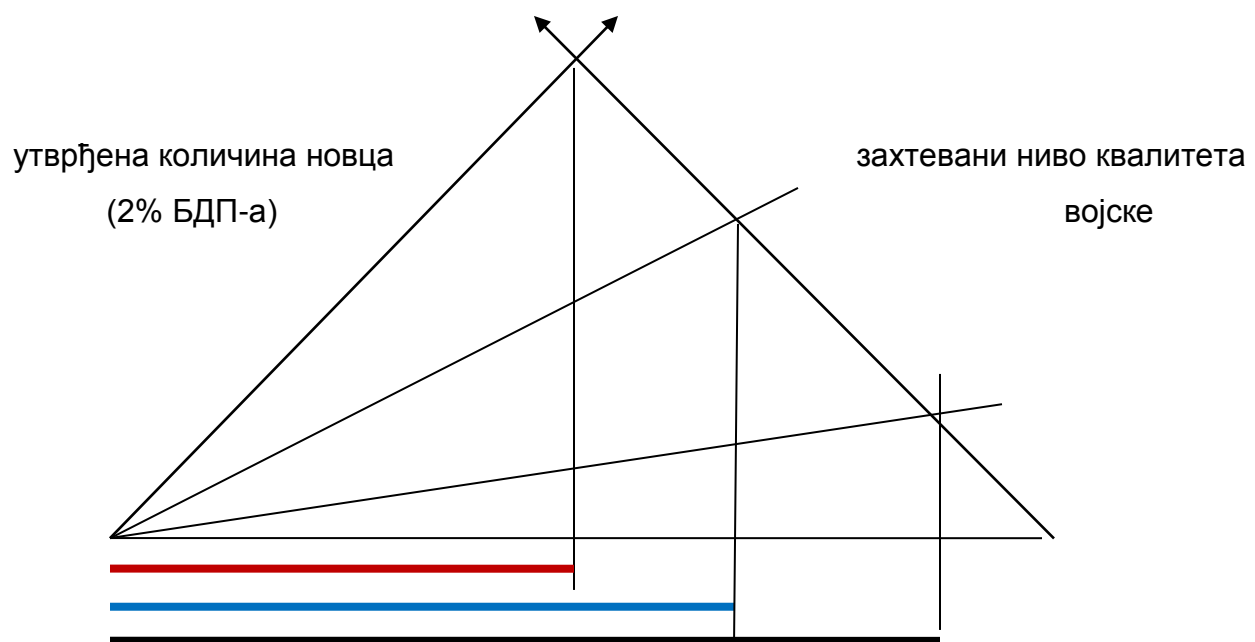
Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2016 б.

Кључни ограничавајући фактор је економски потенцијал. Објејективно Србија је сиромашна земља и развој војске је условљен развојем привреде. Војска је, одредила приоритете у опремању новим наоружањем у складу са проценама степена угрожености и безбедности Србије и остварења три основе мисије војске (одбрана земље, испуњење међународних обавеза и учешће у мировним мисијама и помоћ грађанима у ванредним ситуацијама). Приоритет је модернизација ваздухопловства и противваздухопловне одбране, јер наоружање

са којим располажемо није адекватно циљевима које има војска. Савремено наоружање у ваздухопловству и противваздухопловној одбрани Војске Србије је потребно како би оружане снаге биле фактор одвраћања и како би војска могла да контролише ваздушни простор Србије у миру, али не треба заборавити ни модернизацију копнене војске. Улагање у војску је улагање у безбедност Србије и свих њених грађана. Више деценија није било улагања у војску у смислу опремања савременим наоружањем и опремом и праћењу развоја савременог наоружања. Потребне за улагањем су велике, а стање у ком се налази војска озбиљно утиче на оперативне способности војске и остваривања њене Уставне улоге. Без обзира што је савремено наоружање јако значајно, суштина је да војска оно са чиме располаже користи на најефикаснији начин. Један од важних задатака је и очување стандарда припадника Војске Србије. Без неких нормалних услова за живот војник не може да обавља своје задатке, а да не буде оптерећен породичном и финансијском ситуацијом.

За финансирање потреба војске у Србији се издваја преко 2% бруто домаћег производа. Док су у војном буџету биле војне пензије, на исте је одлазило 30% буџета. Данас оне нису део војног буџета, али овај податак указује да је Министарство одбране располагало малим средствима, поготово ако се у обзир узме да се део буџета користио и за одржавање структура министарства одбране. (Форца, Б. 2015)

На следећем графикону је приказан однос количине новца и величине војске. Ако упоредимо расположиву количину новца (2%БДП-а) и захтевани ниво квалитета, а свака војска захтева врхунски квалитет, можемо закључити да је војска високог квалитета мање бројна и захтева већи износ новца (црвена линија). Ако су захтеви квалитета нижи, војска је бројнија, а трошкови нижи, што је приказано плавом и црном линијом. (Форца, Б., 2015)

Графикон 8. Однос количине новца и величине војске

Извор: Форца, Б., 2015.

Колика ће бити величина оружаних снага једне државе зависи од националних интереса и безбедносних ризика, претњи и изазова. У државама чланицама НАТО-а, просечан број војника у односу на број становника износи 0,35%, а исти је и за државе чланице НАТО-а у Европи, као и за наше суседне државе. Нешто је мањи за наше суседне државе које су чланице НАТО-а (0,31%), а нешто већи за наше суседне државе које нису чланоце НАТО-а (0,40%). Овај показатељ се креће од најмањег у Мађарској (0,19%) до највећег у Грчкој (1,09%), а у Србији је 0,36% укључујући Косово и Метохију, односно 0,46% без Косова и Метохије, што је више од суседних држава и већине чланица НАТО-а. (Форца, Б., 2015)

Без обзира на препоруке да војни трошкови буду на нивоу од 2% бруто домаћег производа, присутан је опадајући тренд ових трошкова у великом броју држава, а један од разлога је економска криза.

Какав је био однос броја војника у односу на број становника и колики су били трошкови одбране по становнику у 2011. години, и USD, у изабраним земљама Европске уније, приказано је на следећем графикону.

Графикон 9. Број војника у односу на број становника и трошкови одбране по становнику у 2011. години, и USD

Извор: Аутор, према Форца, Б. 2015.

„У 2011. години државе чланице НАТО-а су у просеку по становнику за одбрану утрошиле 503 USD. Државе чланице НАТО-а у Европи су у просеку по становнику утрошиле 422 USD. Највеће трошкове по становнику имале су: Данска (807 USD), Грчка (564 USD) и Белгија (513 USD). Најмање трошкове одбране по становнику имале су следеће државе: Бугарска (102 USD), Летонија (131 USD) и Литванија (106 USD). Просечни трошкови одбране по становнику суседних држава у 2011. години износили су 108 USD. Највеће трошкове одбране по становнику имала је Хрватска (220 USD), а најмање Албанија (62 USD). Република Србија је, по становнику, за одбрану у 2011. години утрошила 106 USD“. (Форца, Б., 2015).

3. РЕФОРМА СИСТЕМА ОДБРАНЕ И БЕЗБЕДНОСТ У СРБИЈИ

У укупној европској и светској политици видљиви су све снажнији процеси интеграције. У складу с тим је спољнополитичко опредељење Републике Србије према чланству у међународним безбедносним структурама, првенствено у партнерству за мир, а потом и у НАТО-у, а на основу демократски исказане воље

грађана. Ови спољнополитички чиниоци, поред осталих друштвених потреба, иницирали су интензивне унутрашње политичке реформе које су превасходно у интересу грађана Србије, њихове индивидуалне и опште безбедности, демократизације институција државе, а свакако и стабилности целог региона. (Министарство одбране Републике Србије, 2009.)

Фундаменталну претпоставку укупне демократске транзиције Србије представља реформа система безбедности и одбране. Само промењен и прилагођен систем безбедности може да буде способан да ефикасно одговори на сложене стратешке промене окружења и да превентивно смањи могућност настајања нових криза. На тај начин он постаје витални елемент напредног друштва и заштитник позитивних вредности. Да би био успешан, процес реформи мора да буде осмишљено вођен и што безболнији за друштво и систем, а истовремено да има прецизан и јасан правац. (Министарство одбране Републике Србије, 2009.)

Реформа одбране уважава теоријска и примењена сазнања и искуства држава евро-атлантске заједнице и нашег региона које су прошле кроз тај процес и базира се на променама које се дешавају у нашој земљи и у непосредном окружењу, као и на расположивим одбрамбеним ресурсима.

Садржај процеса реформи чине (Министарство одбране Републике Србије, 2009а):

- 1) евро-атлантске интеграције Србије и успостављање стратешког партнерства,
- 2) дефинисање уставне, законске и доктриниране регулативе у области одбране,
- 3) структурне и функционалне промене система одбране и војске,
- 4) обезбеђивање адекватног кадра и његово оспособљавање,
- 5) модернизација војске и других институција система одбране и њихово опремање савременим оружјем и опремом,
- 6) промене у систему обуке војника, старешина, команди и јединица и
- 7) иновирање припрема за одбрану.

Пројектовани систем одбране треба да буде рационалан и ефикасан и оспособљен да елиминише оружаног угрожавање безбедности, да активно доприноси изградњи и јачању повољног безбедносног окружења и унапреди партнерске односе на мултилатералној (НАТО, ОЕБС, УН и сл.) и билатералној основи. Да би систем могао да одговори на ове захтеве, војска мора да буде модерно опремљена и организована, економски одржива, примерена потребама друштва које штити и времена у којем делује и способна да реализује мисије и задатке. (табела бр. 11.)

Табела 11. Мисије и задаци војске

МИСИЈА	ЗАДАТАК
1. Одбрана Републике Србије од војних изазова, ризика и претњи безбедности	1.1. Одвраћање од оружаног угрожавања
	1.2. Одбрана територије
	1.3. Одбрана ваздушног простора
2. Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету	2.1. Учешће у међународној војној сарадњи
	2.2. Учешће у мировним операцијама
	2.3. Учешће у систему колективне одбране
3. Подршка цивилним властима у супротстављању невојним претњама безбедности	3.1. Подршка цивилним властима у супротстављању тероризму и организованом криминалу
	3.2. Подршка цивилним властима у случају природних непогода и индустријских и других катастрофа

Извор: Министарство одбране Републике Србије, 2009а.

„И само површним увидом у мисије и задатке страних оружаних снага, од Русије до САД, преко земаља ЕУ до окружења, евидентно је да су те мисије и задаци (по називу) готово истоветно утврђени. У нашим документима је утврђено да је Војска основна снага, првенствено намењена за прву мисију, али да извршава и друге мисије и задатке, у којима није носилац. Наиме, Војска учествује у мултинационалним операцијама у саставу контингената мировних снага и подлеже процедурама и стандардима који су утврђени мандатом мисије. Са друге

стране, Војска се не организује нити посебно развија за трећу мисију, већ задатке из те мисије извршава расположивим ресурсима“. (Форца, Б., 2015)

Ако ове активности буду спроведене у дело, систем одбране и војска моћи ће да кроз континуирани процес буду преведени из постојећег у квалитетно ново стање. Један од најтежих проблема који се може јавити током реализације процеса организационих промена је отпор њиховом спровођењу. Ради спречавања настанка отпора, врши се правовремена едукација и информисање припадника војске и одбране, а такође и информисање јавности.

Циљеви спољне политике Србије јесу у функцији остваривања циљева спољне политике Европске уније, а то су мир, сигурност, унапређење људских права, демократије, владавине права, тржишне привреде, слободне међународне размене, као и предупредивање сукоба, криза и међународног криминала. (Прокопијевић, М., 2009)

У периоду 2006-2010. године организационе промене у систему одбране спроведене су у две фазе (Министарство одбране Републике Србије, 2009а):

I фаза – у периоду 2006. до 2007. године – представљала је критичну фазу реформе јер су њена основна карактеристика изузетно сложени политички, безбедносни и материјално-финансијски услови, с једне стране, и свеобухватност и радикалност промена, с друге стране. Реализацијом прве фазе организационих промена успоставила се структура система одбране која је прилагођена актуелним изазовима, ризицима и претњама безбедности, као и дефинисаним мисијама и задацима војске. Такође, успостављен је повољнији однос између потреба система одбране и економских могућности државе.

II фаза – у периоду 2008. до 2010. године – довела је до суштинских промена система одбране. Повећала се ефикасност и ефективност реализације дефинисаних задатака. Важна карактеристика система је његова флексибилност и делимична интероперабилност са оружаним снагама држава савезника и партнера.

Србија је на самом почетку своје обнове, због бржег демократског и привредног развоја, извршила и реорганизацију своје војске по угледу на друге државе Европске уније. Српска војска постала је професионална. У свом саставу

има искључиво људство које је уговорно запослено као професионални војници на одређено време за одговарајућу месечну надокнаду. Српска армија је модернизована и бројчано прилагођена према могућностима саме државе и потребама региона. Тесно сарађује са војскама суседних земаља, као и са другим војскама из Европе.

Организација и реформа система одбране су непрекидни и динамични процеси који подразумевају и организационо-функционалне промене у систему одбране ради изградње ефикаснијег и економичнијег система. Организационо-функционалним променама у систему одбране и Војсци Србије, професионализацијом Војске, модернизацијом и опремањем модерним борбеним средствима, интензивирањем колективне и индивидуалне обуке, учешћем у мултинационалним операцијама, активностима које се реализују у оквиру НАТО програма „Партнерство за мир“ постигнути су значајни резултати и у одржавању постојећих и развоју нових оперативних и функционалних способности.

Постојећа организација Министарства одбране усклађена је са стандардима и организационим решењима примењеним у другим модерним државама. Током реформе система одбране, и даље се континуирано спроводе промене организационе структуре Министарства одбране и Војске Србије с циљем њене функционалне оптимизације, успостављања ефикаснијег управљања системом одбране, рационализације броја радних места и уравнотежавања односа броја војног и цивилног кадра и доследне примене начела демократске и цивилне контроле. Организационе промене у Војсци Србије реализују се у складу са савременим начелима и стандардима организовања и функционисања војне организације, али и са захтевима које намеће процес професионализације Војске, потреба унапређивања оперативних и функционалних способности, као и начело финансијске одрживости. (Министарство одбране Републике Србије, 2010)

Србија за реорганизацију и модернизацију своје војске добија техничку и другу помоћ од Европске уније, јер је таква помоћ реална и она је у интересу безбедности земаља које ће је дати, као и целе Европе. То се дешава са свим државама које су потписнице пакта за стабилност Европе.

Самим постојањем професионалне војске, у Србији је престала и законска обавеза мушкараца за обавезним служењем војног рока. Војна обавеза за цивиле од 18 до 27 година је сведена само на потребну војну обуку, на онолико дуго колико је она заиста потребна. У демократским европским државама то време износи три месеца, или највише два пута по три месеца у две године. Једино у пар година, после обављене главне обуке, мораће, због обнављања војничког знања, да се обављају и војне вежбе у трајању од неколико дана. И обука и војне вежбе одвијају се у војним центрима који су у непосредној близини становања војног обвезника. За време војне обуке као и за време вежби учесници примају предвиђену плату и имају могућност да слободно време проводе у свом приватном окружењу. Оваквом организацијом, поред великих уштеда које има држава због укидања обавезног војног рока и трошкова који иду уз то, млади људи неће прекидати школовање, професионално напредовање, или им неки други планови за будућност неће бити поремећени. Поред овог, војни обвезници практично нису одвојени од својих породица и своје средине, војну обуку од само три месеца као и повремене војне вежбе, доживљавају као могућност за стицање како физичке кондиције, тако и посебног искуства из области посебних вештина које се могу стећи једино у јединицама војске.

Са реорганизацијом војске и њен углед је онакав какав професионални припадници свих војски имају у демократској Европи - људи од признатог значаја који уживају благодети свог високог животног стандарда.

На основу технолошких продора у најзначајније области војне технике остварени су значајни резултати у готово свим армијама света. Одговарајућом техничко-технолошком модернизацијом и преструктурирањем капацитета одбрамбене индустрије Србије може да се обезбеди око 50% потреба за наоружањем и војном опремом. То се, пре свега, односи на: стрељачко наоружање и муницију, неке врсте артиљеријске муниције, минобацаче и минобацачке мине, нека средства за противоклопну борбу, средства за личну и колективну нуклеарно-хемијско-биолошку заштиту, експлозиве и баруте. Бржој модернизацији наоружања и војне опреме допринеће сарадња у области техничко-технолошког развоја кроз пројектоване облике безбедносних

интеграција, уз поштовање квалитета и стандарда опремања, нових метода и управљања ресурсима знања и технологијама у условима тржишне привреде. (Министарство одбране Републике Србије, 2010)

Република Србија заступа становиште да су мир и стабилно безбедносно окружење основни услови за сарадњу између држава чиниоци њиховог општег напретка и просперитета. Од почетка развоја као самосталне и независне државе, 2006. године, Република Србија ни једним својим актом није утицала на погоршање безбедности у региону. Напротив, настојала је да се сви проблем решавају на демократски начин и мирним путем. Уважавајући реалност међународних односа, посебно потенцијалне изазове, ризике и претње безбедности, Република Србија развијаће систем одбране по мери својих потреба, а ради заштите виталних интереса и циљева. Значајни аспекти будућег карактера безбедности и одбране Републике Србије биће: стратешко опредељење за пуноправно чланство у ЕУ; регионална сарадња као императив стабилног безбедносног окружења; унапређење сарадње са САД, Кином и Руском Федерацијом; интензивирање односа са државама Африке и Латинске Америке. Основни правци у развоју система одбране биће усмерени на стварање новог система вредности који ће карактерисати потпуно професионална Војска, модеран систем школовања и усавршавања, модернизација и опремање, адекватна инфраструктура, учешће у мултинационалним операцијама и побољшање стандарда припадника Војске Србије и Министарства одбране. (Министарство одбране Републике Србије, 2010)

У другој половини 20. века безбедносна дилема нагло се помера ка ширем подручју друштвеног живота, при чему невојни фактори угрожавања безбедности заузимају све значајније место, а извор моћи државе помера се са строго војних фактора и његових пратећих елемената ка технологији, образовању људског потенцијала и контроли тржишта. Мењају се и услови за одржавање војног капацитета; оружје застарева невероватном брзином услед технолошких иновација, чиме научна сазнања добијају посебно место. Улога војске је незаобилазни фактор у очувању безбедности државе и њених грађана. У том смислу војна сила модерне државе представља главни фактор система

безбедности, јер војска модерне државе мора бити способна да примени стратегију одвраћања и стратегију узвраћања. (Гаћиновић, Р., 2014)

ЗАКЉУЧАК

Пошто је војна сила један од инструмената креирања међународне безбедности, неопходно је да држава обезбеди одређена средства и за ове намене. Расходи за одбрану и безбедност у САД износе 2,3% БДП-а, а од укупних расхода за истраживање и развој 57% одлази на истраживања у војне сврхе. Земље ЕУ заједно потроше 70% од износа који САД намене за војне потребе. Проблем је у расутиим ресурсима који настају захваљујући томе што свака земља посебно улаже у одбрану, па је то много скупље, а резултати слабији од оних које остварују САД. На расходе за одбрану и безбедност Белгија и Немачка троше по 1,0% БДП-а, Данска 1,2% БДП-а, Француска 1,7% БДП-а, а Велика Британија 2,2% БДП-а.

Неопходност реформи и модернизације система одбране и безбедности земаља у транзицији, захтева значајна финансијска средства која држава мора да обезбеди. За потребе одбране и безбедности Мађарска троши 0,6% БДП-а, Чешка 0,7% БДП-а, Словенија 0,9% БДП-а, Пољска и Хрватска по 1,5% БДП-а.

Трошкови одбране су у периоду 2006-2014. године, у ЕУ опали са 1,5 на 1,3% БДП-а, односно, са 3,2 на 2,8% укупних јавних расхода. Видимо да постоји тренд опадања ових трошкова, без обзира на препоруке да они буду на нивоу од 2% бруто домаћег производа.

Трошкови одбране Републике Србије исказани у проценту БДП-а износе око 2,0%, а од 2012. године бележе благи пораст, тако да су 2013. године износили 2,4% БДП-а, што је више од трошкова одбране суседних држава и великог броја земаља чланица НАТО-а.

Просечни трошкови одбране per capita, у развијеним земљама ЕУ, се крећу од најнижих 270 USD у Шпанији, до највиших 1352 USD, колико се троши у Норвешкој. У земљама у транзицији, ови трошкови су на нивоу од најнижих 96 USD у Бугарској, до највиших 258 USD у Пољској. Међутим, просечни трошкови одбране Републике Србије по становнику су знатно нижи у односу на државе релевантне за поређење и износе само 106 USD.

Просечан број војника у односу на број становника у Србији, укључујући и простор Косова и Метохије је 0,36%, односно, 0,41% без простора Косова и Метохије, што је више од просека суседних држава и већине чланица НАТО-а. У суседним државама овај показатељ је на нивоу од 0,35%, у чланицама НАТО-а је 0,31%, а у земљама које нису чланице НАТО-а просечан број војника у односу на број становника је 0,40%. У Мађарској је просечан број војника у односу на број становника најмањи (0,19%), а највећи је у Грчкој и износи 1,09%.

Ако посматрамо структуру трошкова одбране по државама, видећемо да је она веома различита и креће се од повољне структуре трошкова одбране у малом броју развијених држава до великог броја држава са неповољном структуром трошкова, која је кочница развоја самог система одбране. Развијене земље света су у периоду 2010-2014. године на персонал трошиле од најнижих 36% укупних трошкова одбране у САД и 38,4% у Великој Британији до највиших 77% укупних трошкова одбране у Белгији, а остатак на инфраструктуру и опрему. У земљама у транзицији структура трошкова одбране је неповољнија него у развијеним земљама, јер се на персонал троши од најнижих 50,7% укупних трошкова одбране у Мађарској, до највиших 75,2% укупних трошкова одбране у Словенији. Структура трошкова одбране Републике Србије приближно је на нивоу просека суседних држава. Структура средстава намењених за одбрану је неповољна (65% укупних трошкова одбране за персонал 2010. године), а требало би да се постигне такав однос да део за новчана примања људства износи 40%, за редовно издржавање - 30%, а за изградњу, опремање и научно-истраживачки рад – 30% расположивих средстава.

Анализом финансирања одбране и безбедности у земљама Еврпоске уније и Србији **потврђује се основна хипотеза** да ниво укупних јавних расхода, па тако и расхода за одбрану у безбедност зависи од висине и структуре јавних прихода, као и од достигнутог нивоа привредног развоја земље, тако да се средства планирају у складу са материјалним могућностима и безбедносном ситуацијом, под условом да се не нарушава макроекономска стабилност.

У свету се бележи стално повећање јавних расхода, што је последица социјалног прогреса и повећања националног дохотка. У последњој деценији,

овоме посебно доприноси пораст издатака за социјалну заштиту и пораст расхода за здравство. Међутим, растуће учешће расхода социјалне и здравствене заштите у укупним јавним расходима, праћено је смањењем учешћа укупних расхода за образовање, стамбену и комуналну делатност, одбрану, економска питања, рекреацију, културу и религију, јавни ред и безбедност, чиме се **оповргава прва помоћна хипотеза** да су један од узрока пораста јавних расхода војно-политички узроци, који се односе на пораст издатака за наоружање и усавршавање војне технике.

Без обзира што расходи за националну одбрану и безбедност имају тенденцију опадања, како у % БДП-а, тако и у % укупних јавних расхода, сам процес реформи и модернизације система одбране и безбедности захтева значајна финансијска средства која држава мора да обезбеди. Ово је посебно значајно за транзиционе економије јер њихови финансијски капацитети нису довољни и не могу да прате научно-технолошка достигнућа која су уско повезана за модернизацију система одбране и безбедности. Овим се **потврђује друга помоћна хипотеза** да развијене земље ЕУ на финансирање одбране и безбедности троше мање од САД, али много више од земаља централне и источне Европе, код којих је и структура средстава намењених за одбрану неповољна, јер се највећи део расположивих средстава троши на персонал, а много мање на инфраструктуру и опрему.

После 2000. године, Србија није успела да створи адекватне институционалне и материјалне претпоставке за динамичан и одржив привредни развој. Економска будућност наше земље је прилично неизвесна. После пада БДП-а у 2012. и 2014. години, јасно је да пут ка одрживом економском опоравку неће бити ни брз, ни лак. Привреда Србије има потенцијал да ојача на средњи рок, али ни ризици који јој прете (споља и изнутра) нису занемарљиви. Економске перспективе Србије зависе од трендова у глобалном, посебно европском окружењу, као и од способности, кредибилитета и истинске посвећености Владе спровођењу неопходних реформи и мера економске политике, које ће поспешити раст привреде на здравим и трајним основама. Република Србија је за потребе одбране издвајала и издвајаће новчана средства у складу са материјалним

могућностима и безбедносном ситуацијом у региону, не нарушавајући макроекономску стабилност.

Финансирање система одбране директно зависи од економског положаја и развоја државе, али и од расположивог буџета. Зато се и логично намеће потреба највеће одговорности оних који су овлашћени да расположива буџетска средства у одређеном периоду употребе за најважније приоритете државе, као и потребу највише контроле располагања и употребе тих средстава. Финансирање система одбране Републике Србије, као директног корисника буџетских средстава, врши се у складу са процедурама које су регулисане законском и другом нормативно-правном регулативом државе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђуровић-Тодоровић, Ј., Јовановић, М., Крстић, Б. (2006) „Монетарни и фискални менаџмент“, Економски факултет Ниш, Србија
2. Јовановић М., Ђуровић-Тодоровић Ј. (2003) „Финансијска теорија и политика“, Економски факултет Ниш, Србија
3. Јовановић М. (1996) „Финансије у теорији и пракси“, Економски факултет, Ниш, Србија
4. Комазец С., Ристић Ж. (2000) „Монетарне и јавне финансије – Менаџмент монетарне и јавне економије“, Виша пословна школа Београд, Србија
5. Огњановић В. (2004) „Јавне финансије“ Војноиздавачки завод, Београд, Србија
6. Прокопијевић М. (2009) „Европска унија“, Службени гласник, Београд, Србија
7. Раичевић Б. (2005) „Јавне финанисје“, ЦИД Економског факултета у Београду, Србија
8. Раичевић Б. (2000) „Фискална економија – зборник радова“, Економски факултет Београду, Србија
9. Ристић Ж. (2002) „Фискални менаџмент“, Савремена администрација, Београд, Србија
10. Ристић Ж. , Пушара К. (1991) „Јавне финансије“, Научна књига, Београд, Србија
11. Ристић Ж., Комазец С., Ковач Ј. (1992) „Економика јавног сектора“, Институт за финансије и развој, Београд, Србија
12. Ристић Ж., Павловић Ж., Иванишевић Г. (1998) „Јавне финансије“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, Србија
13. Розен С. Х., Гајер Т. (2009) „Јавне финансије“ ЦИД Економског факултета у Београду, Србија
14. Стиглиц Е. Џ. (2004) „Економија јавног сектора“, Економски факултет, Београд, Србија

15. Чубра Н. (1979) „Економика општенародне одбране“, Војноиздавачки завод, Београд, Србија
16. Бабић В. (2013) „Економски ефекти јавних расхода“, Докторска дисертација, Економски факултет Ниш, Србија
17. Гаћиновић Р. (2014) „Друштвена улога војске у изградњи безбедности државе“, Војно дело, лето/66, стр. 129-144.
(http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2014-leto/66-2014-2-09-Gacinovic.pdf)
18. Глигоријевић Срђан (2007) „Безбедносна сарадња ЕУ и НАТО“, Евроатлантска ревија, Евроатлантска иницијатива, Београд
(<http://www.isac-fund.org/download/Evroatlantska%20revija%20%20Analiza%20Srdjana%20Gligorijevica.pdf>)
19. Диковић Љ. (2016) „У војску вреди улагати“, Одбрана 254, од 15.04.2016., Београд
(http://www.vs.rs/index.php?news_article=c81a82b0-02e6-11e6-b66b-001a649ddcfe)
20. Жугић Р. (2008) „Водич кроз буџет, финансијски план одбране“, ВИЗ, Београд, Србија, стр.63-67.
21. Кнежевић М. (2013) „Финансирање расхода система одбране Републике Србије“, Војна теорија и пракса, Нови гласник 1/2013, стр.83-100.
22. ММФ (1986), Government Finance Statistics, Yearbook, vol. X., стр. 34 i 36.
23. Спалевић Ж., Бјелајац Ж., Димитријевић Д. (2013) „Трговина оружјем као глобални међународни проблем“, МП 2, стр. 139–159.
24. Стојановић С. (2008) „Перспективе безбедности савременог света“, Војно дело 4/2008., Београд стр. 9-32.
25. Форца Б. (2015) „Каква нам војска треба?“, Војно дело 5/2015., Београд, стр. 231-250.
(http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_5-2015/67-2015-5-14-Forca.pdf)
26. Влада Републике Србије (2013), Фискална стратегија за 2014. годину са пројекцијама за 2015. и 2016. годину
(<http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2013/Fiskalna%20strategija%202014.pdf>)

27. Министарство одбране Републике Србије (2009), Стратегија националне безбедности Републике Србије
http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20Republike%20Srbije.pdf
28. Министарство одбране Републике Србије (2009а), Стратегија одбране Републике Србије
(http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf)
29. Министарство одбране Републике Србије (2010), Бела књига одбране
(http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Bela_Knjiga-Srpski.pdf)
30. Министарство одбране Републике Србије (2016), Сектор за политику одбране
(http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4311)
31. Министарство одбране Републике Србије (2016а), Сектор за буџет и финансије
(http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4325)
32. Министарство одбране Републике Србије (2016 б), Информатор за 2015 годину
(http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/informator/2015/novembar/pregled_rasporedjenih_i_utrosenih_sredstava_cir.pdf)
33. Министарство финансија Републике Србије (2010), Меморандуму о економској и фискалној политици за 2011. са пројекцијама за 2012. и 2013. годину
(http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/Revidirani%20memorandum%20o%20budzetu%20i%20ekonomskoj%20i%20fiskalnoj%20politici%20za%202011_%20godinu%20sa%20projekcijama%20za%202012_%20i%202013_%20godinu.pdf)
34. Министарство финансија Републике Србије (2016), Билтен јавних финансија за март 2016., Београд
(<http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/bilten%20javne%20finansije/2016/Bilten%20139%20SRB%202706.pdf>)

35. Министарство финансија Републике Србије (2016а), Правилник о стандардном класификационом оквиру и контном плану за буџетски систем
(<http://www.mfin.gov.rs/download/pdf/podzakonskiakti/pravilnici/Pravilnik%20o%20standardnom%20klasifikacionom%20okviru%20i%20kontnom%20planu%20za%20budzetski%20sistem.pdf>)
36. *Cajт Eurostat Statistic Explained EUROSTAT* (2015)
(<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> General government expenditure by function (COFOG))
37. *Cajт Eurostat Statistic Explained EUROSTAT* (2015а)
(http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/6/61/Evolution_of_total_general_government_expenditure%2C_EU-28%2C_20062014%2C_%25_of_GDP_and_%25_of_total_expenditure_new.png)
38. *Cajт SIPRI* <https://www.sipri.org> (2013)
<https://www.sipri.org/yearbook/2013/03>
39. *Cajт NATO* www.nato.int (2015)
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-ser.pdf
40. *Cajт NATO* www.nato.int (2015а)
http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160129_160128-pr-2016-11-eng.pdf
41. *Cajт FAKTI* (2012)
<http://fakti.org/oruzje/udeo-sad-u-planetarnim-vojn timer-rashodima-ispod-40-odsto-prvi-put-od-raspada-sssr>
42. *Cajт IISS* (2015), International Institute for Strategic Studies(11.02.2015)*The Military Balance2015*
<https://www.iiiss.org/>

Б И О Г Р А Ф И Ј А

ЛИЧНИ ПОДАЦИ

Име и презиме: Игор Лукић
Датум рођења: 04.11.1976. године
Место рођења: Крушевац, Србија
Адреса: Цанкарева број 18/21, Крушевац
Контакт: Фиксни: 037/204-460, моб. 064/14-87-459;
Е-mail: ilukic76@gmail.com

Брачни статус: Разведен, самохрани отац двоје деце
(кћер 14 година и син 10 година)

ОБРАЗОВАЊЕ

Завршена Војна академија, смер интендантске службе, 1995-2000. године;

Звање: дипломирани економиста

Курсеви:

- Основни командно штабни курс,
- ЕЦДЛ – Међународни курс за познавање рада на рачунару,
- Основни штабни курс у области цивилно војне сарадње,
- Нижи гарнизони курс енглеског језика,
- Курс за сертификаторе индивидуалне специјалистичке обучености интендантске службе.

РАДНО ИСКУСТВО

Запослен у Министарству одбране од 2000. године, а током каријере постављан на одговорне командне, руководеће и стручне дужности. До 2006. године радио сам на Војном аеродрому „Голубовци“ на командим дужностима командира вода, командира чете и заменика команданта батаљона за обезбеђење аеродрома, а у

периоду летње сезоне налазио сам се на руководећим дужностима Војних одмаралишта у функцији заменика управника одмаралишта „Бигова“ у Которском заливу. До краја 2006. године обављао сам дужност начелника интендантске службе у 125. саобраћајном наставном центру у Краљеву, а од 2007. године налазим се у Крушевцу. Од доласка у гарнизон Крушевац, у Центар за обуку логистике, обављао сам одговорне командне и стручне дужности и био у функцији референта интендантске службе и командира чете за обуку интендантске службе. Тренутно обављаам послове цивилно – војне сарадње у поменутој јединици у Крушевцу.

ПОЗНАВАЊЕ ЈЕЗИКА – Енглески језик

РАД СА РАЧУНАРОМ - ECDL Start Certificate, 2009. године

ОСТАЛО

Одговоран и савестан, са амбицијама за даљим усавршавањем и унапређењем знања и способности. Самохрани родитељ, изузетно посвећен одгоју и васпитању деце.